

Rereading the Ontological Areas of Livability (Livability is a "Dominant Category of Urban Discourse")

Saman Abizadeh^{1*} and Majid Akbari²

¹. Assistant Professor Department of Art and Architecture Payame Noor University Tehran, Iran

². PhD in Geography and Urban Planning, Payam Noor University, Tehran, Iran

* Corresponding Author, saman_abizadeh@yahoo.com

ARTICLE INFO ABSTRACT

UPK, 2023
VOL. 6, Issue 4, PP, 1-21
Received: 12 Aug 2022
Accepted: 15 Feb 2023
Theoretical Articles

KEYWORDS: Ontological, Livability, Quality of life, Well-being, Sustainability.

Introduction: The definition of livability in relation to the concepts of quality of life, sustainability, prosperity, and quality of place has always been a source of controversy; Because these concepts are always changing and evolving. Hence, separating and clarifying the conceptual boundaries of livability with these aligned views is ambiguous. Such terms are often used without sufficient definition or study context. As a result, these terms are defined in the true meaning of whatever the researchers themselves came to understand conceptually from them, and the consensus is impossible. This confusion is increased because many of these terms have changed meanings. Sometimes, these terms are often used interchangeably. Therefore, the ontological rereading of livability is necessary to prevent the existing confusion of researchers in confrontation and interaction with other concepts. Therefore, any conceptual confusion in the fields of knowledge of livability can cause a misunderstanding both in the scientific and philosophical foundations of knowledge and in more experimental results.

Methodology: The present writing is of the type of developmental-exploratory research. This research uses qualitative methods through the review of library documents and through the description, analysis, expansion of opinions, discourses, and theoretical approaches, in pursuing of re-reading the areas of existence. Cognitive is livability. Therefore, by referring to the texts of this field and its related sources, he derives the meaning and ontological concepts of livability, receives the concepts, and analyzes them. Finally, by using content analysis, rational reasoning, and comprehensive intuitive and judgmental sources, concepts related to livability have been deduced and analyzed.

Results: The results showed that although there is no consensus on the definition of livability, what has always been emphasized in the definition of livability is to consider its entirety. As Rybsinski has compared it to onion in expressing the importance of comprehensiveness in livability. According to his interpretation, livability is like an onion; it looks simple but comprises many layers; Therefore, if each layer is looked at separately from other layers, its totality is lost. Commonalities such as providing well-being and satisfaction of residents, quality of life, meeting various needs, and achieving a desirable and satisfactory life can also be seen in the definitions provided. The set of objective and subjective characteristics that show the attractiveness and desirability of a place is considered livability. Obviously, these factors can be different in different places. Therefore, providing multiple and different definitions is rooted in the important fact that the needs and problems of different places are different, and since the solution of problems and problems arise from the places where they are located, these solutions are also different from each other. Therefore, one should pay close attention to the local climate, environment, resources, institutions, culture, economy, and local people and their needs and

---

Cite this article:

Abizadeh, S., Akbari, M. (2023). Rereading the ontological areas of livability (Livability is a "dominant category of urban discourse"). *Urban Planning Knowledge*, 6(4), 1-21. Doi: <https://dx.doi.org/10.22124/UPK.2023.22773.1798>

---

desires. It can be said that livability is a meta-concept for environmental quality and a subset of sustainability that directly affects the physical, economic, and psychological dimensions of people's lives and includes a set of gain characteristics of the environment that make it a desirable, suitable and attractive place for all people to live, work and visit. Therefore, livability is expressed by a series of guiding principles: access, equality, and participation, based on which the concepts related to livability are formed. The quality of life of citizens depends on their access to infrastructure (transportation, communication, water, and sanitation), food, clean air, suitable housing, satisfying jobs, and green spaces and parks. The livability of a settlement also depends on the access of its residents to participate in the decision-making process in order to meet their needs.

Discussion: Because of the lack of a set framework or uniform definition of livability, the term is understood and used in many ways. In general, livability is defined by performance in three main areas: environmental quality, neighborhood comfort, and individual well-being. These definitions of livability have been developed because of the importance of existing threats to the quality of life. The review of the presented definitions also showed that although there is no consensus on the definition of livability, in the presented definitions, there are commonalities such as ensuring the well-being and satisfaction of residents, quality of life, meeting various needs, and achieving a desirable and satisfactory life. Livability is interpreted as the set of objective and subjective characteristics that offer the attractiveness and desirability of a place. Obviously, these factors can be different in different places, based on this, the presentation of multiple and different definitions is rooted in the principle that the needs and problems of different places are different, and the solution to problems and issues, differ from each other because of the place and basis in which it is located. Therefore, one should pay close attention to the local climate, environment, resources, institutions, culture, economy, and local people and their needs and desires. However, considering that many of today's challenges in the contemporary world are similar, solutions can also be shared.

Conclusion: Materialism and modernism influenced the basic concept of livability and the continuation of this concept by being at the core of post-materialist values as a value system and movement besides assessing the material needs of residents (such as security, livelihood, and shelter), has been used to criticize and deal with excesses in policies governing urban growth and modern functionalism theory. Hence, livability as a counter-discourse of the "fair", "good" or "right to the city" city has been developed to advocate and defend the underclasses marginalized by the dominant urban discourses.

Highlight:

- Chronology of the development of livability theory in Western and Eastern cities
  - Theoretical expansion of the term livability, tracing the roots and discourses of the formation of its concept in the world from the 1950s to 2022 because of the outbreak of the Covid-19 disease.
-

بازخوانی ساحت‌های هستی‌شناختی زیست‌پذیری (زیست‌پذیری یک مقوله غالب از گفتمان شهری)

سامان ابی‌زاده*^۱ و مجید اکبری^۲

۱. استادیار گروه هنر و معماری دانشگاه پیام نور تهران-ایران

۲. دانش‌آموخته دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: saman_abizadeh@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>دانش شهرسازی، ۱۴۰۱ دوره ۶، شماره ۴، صفحات ۲۱-۱ تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۱۱/۲۶ مقاله بنیادی</p>	<p>بیان مسئله: تفکیک و تصریح مرزهای مفهومی زیست‌پذیری با مفاهیم کیفیت زندگی، پایداری و رفاه به دلیل تشابهات و تفاوت‌های مفهومی مختلف ابهام‌آمیز است. اصطلاحاتی از این دست اغلب بدون تعریف یا زمینه مطالعاتی کافی استفاده می‌شوند. در نتیجه، این اصطلاحات به معنای واقعی هر آنچه پژوهشگران خودشان از آن‌ها به شناخت مفهومی رسیدند، تعریف شده و اجماع غیرممکن است. این سردرگمی با این واقعیت زیاد می‌شود که بسیاری از این اصطلاحات غالباً به‌جای یکدیگر استفاده می‌شوند. بنابراین بازخوانی هستی‌شناختی زیست‌پذیری برای جلوگیری از سردرگمی موجود پژوهشگران در تقابل و تعامل با این مفاهیم ضروریست. لذا هرگونه خلط مفهومی در ساحت‌های شناختی زیست‌پذیری می‌تواند در بنیان‌های علمی و فلسفی شناخت و نتایج تجربی‌تر سبب نوعی کژفهمی گردد.</p> <p>هدف: پژوهش حاضر با هدف بازخوانی هستی‌شناختی زیست‌پذیری در مطالعات شهری انجام‌گرفته است.</p> <p>روش: نوشتار حاضر از نوع تحقیق توسعه‌ای-اکتشافی است، با مدد از روش کیفی و به واسطه مرور اسناد کتابخانه‌ای و از طریق توصیف، تحلیل، بسط آراء، گفتمان‌ها و رویکردهای نظری، در پی بازخوانی ساحت‌های هستی‌شناختی زیست‌پذیری است. بنابراین، به استنباط مفاهیم چپستی و هستی‌شناختی زیست‌پذیری، با مراجعه به متون این حوزه و منابع مرتبط با آن، به دریافت مفاهیم و تحلیل آن‌ها می‌پردازد.</p> <p>یافته‌ها: نتایج پژوهش حاضر نشان داد زیست‌پذیری یک فرامفهوم برای کیفیت زیست‌محیطی و زیرمجموعه‌ای از پایداری است که مستقیماً بر ابعاد فیزیکی، اقتصادی و روانی زندگی مردم تأثیر می‌گذارد و دربرگیرنده مجموعه‌ای از ویژگی‌های اکتسابی محیط است که آن را به مکانی مطلوب، مناسب و جذاب برای زندگی، کار و بازدید همه مردم تبدیل می‌کند.</p> <p>نتیجه‌گیری: به نظر می‌رسد که ماتریالیسم و مدرنیسم بر مفهوم بنیادی زیست‌پذیری تأثیر گذاشتند و در ادامه این مفهوم با قرار گرفتن در هسته ارزش‌های پساماتریالیستی به‌عنوان یک سیستم و جنبش ارزشی علاوه بر برآورد ساختن نیازهای مادی ساکنین (مانند امنیت، معیشت و سرپناه)، برای انتقاد و مقابله با افراط در سیاست‌های حاکم بر رشد شهری و نظریه کارکردگرایی مدرن استفاده شده است. از این رو، زیست‌پذیری به‌عنوان یک گفتمان متقابل از شهر "عادلان"، "خوب" یا "حق به شهر" برای طرفداری و دفاع از طبقات فرودست که توسط گفتمان‌های غالب شهری به حاشیه رانده شده‌اند، ایجاد شده است.</p>

نکات برجسته:

- گاه‌شناسی توسعه نظریه زیست‌پذیری در شهرهای غربی و شرقی
- بسط نظری اصطلاح زیست‌پذیری، ردیابی ریشه‌ها و گفتمان‌های شکل‌گیری مفهوم آن در جهان از دهه ۱۹۵۰ تا ۲۰۲۲ با توجه به وقوع همه‌گیری بیماری کووید-۱۹.

بیان مسئله

زیست‌پذیری یک مفهوم کلی و بدون تعریف دقیق و توافق شده عمومی است که مترادف با کیفیت زندگی به کار برده می‌شود. محققان هنوز در مورد تعیین و تعریف «زیست‌پذیری» اجماع نظر ندارند، مفهومی که از فرهنگی به فرهنگ دیگر و متناسب با ارزش‌های متغیر اجتماعی تغییر می‌کند (سایتلوانگا، ۲۰۱۴، ۵۴۲). اگرچه زیست‌پذیری یک مفهوم جهانی است. اما چگونگی پیگیری و دستیابی به آن به زمینه‌های محلی و بومی بستگی دارد (وانگ و میائو، ۲۰۲۲، ۱). زیست‌پذیری یک فرامفهوم برای کیفیت زیست‌محیطی است که دربرگیرنده تخیل‌های کیفیت زندگی، پایداری^۳ و رفاه و حلقه رابط با راهبردهای خاص برای ایجاد و مدیریت فضاهای عمومی منظم است (استیونز، ۲۰۰۹، ۳۷۱).

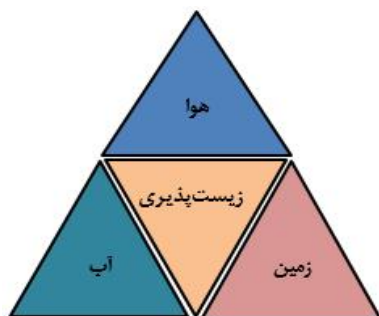
به‌طور معمول زیست‌پذیری در عمل و اجرا نسبت به سه حوزه اصلی کیفیت محیط‌زیست، امکانات و تسهیلات رفاهی محله و رفاه فردی تعریف می‌گردد (لنارد و لنارد، ۱۹۹۵). شهرهای زیست‌پذیر بسیاری از شروط «کیفیت زندگی» جنبش‌های پساشهرسازی^۶ را برآورده می‌سازند (الشاطر، ۲۰۱۳، ۵۲۷). اما تعریف زیست‌پذیری نسبت به مفاهیم کیفیت زندگی، پایداری، رفاه، کیفیت مکان همیشه محل منازعه بوده است؛ به این دلیل که این مفاهیم همیشه در حال تغییر و شکل‌گیری هستند (رفیع‌پور، ۱۳۹۵، ۷۲؛ اکبری، ۱۴۰۱، ۷۶). از این رو، تفکیک و تصریح مرزهای مفهومی زیست‌پذیری با این دیدگاه‌های همسو ابهام‌آمیز است. اصطلاحاتی از این دست اغلب بدون تعریف یا زمینه مطالعاتی کافی استفاده می‌شوند. در نتیجه، این اصطلاحات به معنای واقعی هر آنچه پژوهشگران خودشان از آن‌ها به شناخت مفهومی رسیدند، تعریف شده و اجماع غیرممکن است. این سردرگمی با این واقعیت زیاد می‌شود که بسیاری از این اصطلاحات دارای معانی تغییر یافته هستند. در بعضی موارد، این اصطلاحات غالباً به جای یکدیگر استفاده می‌شوند. بنابراین بازخوانی هستی‌شناختی^۸ زیست‌پذیری برای جلوگیری از سردرگمی موجود پژوهشگران در تقابل و تعامل با مفاهیم دیگر ضروری است. لذا هرگونه خلط مفهومی در ساحت‌های شناخت زیست‌پذیری می‌تواند هم در بنیان‌های علمی و فلسفی شناخت و هم نتایج تجربی‌تر سبب نوعی کژفهمی گردد. نظر به اهمیت این موضوع، تصریح و تشریح هستی‌شناختی زیست‌پذیری می‌تواند در کیفیت و ماهیت دانش شهرسازی راهگشا باشد. در همسویی با چنین ضرورتی، این مقاله به بازخوانی ساحت‌های هستی‌شناختی زیست‌پذیری در دانش شهرسازی پرداخته است. این هدف با طرح و تبیین دو پرسش اصلی ردیابی و مطالعه علمی شده است؛ ۱- شالوده و ماهیت اصطلاح زیست‌پذیری در ادبیات مطالعات شهری چیست؟ ۲- ریشه‌ها و گفتمان‌های شکل‌گیری زیست‌پذیری در جهان از دهه ۱۹۵۰ تا ۲۰۲۲ کدامند؟

مبانی نظری

شاید بتوان گفت دیرینگی اقدامات برنامه‌ریزی برای زیست‌پذیر کردن شهرها، به سکونتگاه‌های اولیه بشری بازمی‌گردد چراکه توجه به مکان‌های سالم برای شهرها، کنترل منابع آب و غذا، مقابله با شرایط آب و هوایی، دفاع در برابر دشمنان، تأمین هوای پاک و بسیاری موارد مشابه دیگر از جمله اقداماتی بوده که از زمان شکل‌گیری نخستین سکونتگاه‌ها و اجتماعات انسانی برای حفظ و سلامت انسان‌ها مورد توجه قرار گرفته است. از این جهت می‌توان گفت زیست‌پذیری دیرینگی طولانی در اندیشه‌های شهر و برنامه‌ریزی شهری دارد، اگرچه به این نام خوانده نشده است (خزاعی نژاد، ۱۳۹۴، ۴۷). نظریه زیست‌پذیری برای نخستین بار بر مبنای کار آبراهام مازلو^۹ (۱۹۷۰)، بر روی نیازهای انسانی شکل گرفت (رادکلیف، ۲۰۰۱، ۹۴۰). در نظریه زیست‌پذیری، نیازهای بشری به پنج دسته لایه‌بندی شده است که به ترتیب عبارت‌اند از: نیازهای زیستی، نیازهای

1. Saitluanga, 2014
2. Wang & Miao, 2022
3. Sustainability
4. Stevens, 2009
5. Lennard & Lennard, 1995
6. Post Urbanism movements
7. Elshater, 2013
8. Ontologie
9. Abraham Maslow
10. Radcliff, 2001

امنیتی، نیازهای اجتماعی، احترام و خود شکوفایی. به طوری که سه لایه پایینی لایه رفیع کمبودها هستند لایه چهارم و پنجم، قشر نیازهای پیشرفته هستند (یاسین^۱، ۲۰۱۹، ۲۵۲). در هرم زیست‌پذیری هم، اولین قدم در تقطیر معنای آن، درک آنچه برای شهروندان مهم است (اکبری، ۱۴۰۱، ۴۳). نیاز به هوای تمیز، آب تمیز و زمین‌های آلوده - برای پرورش غذا، برای کار و بازی - فضایی برای تربیت خانواده، از عوامل اساسی در زیست‌پذیری هستند (شکل ۱ و ۲).

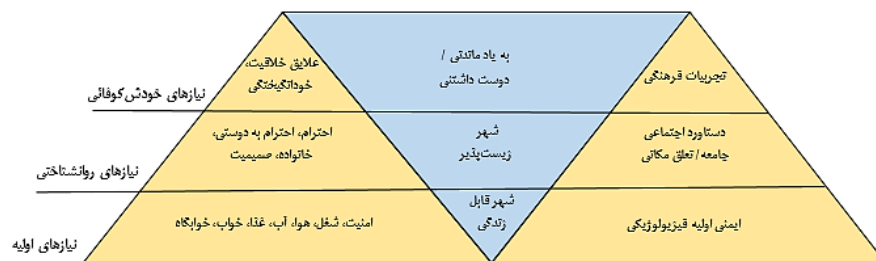

شکل ۲. هرم زیست‌پذیری

شکل ۱. هرم مازلو

هرم سلسله‌مراتب نیازهای انسانی مازلو (۱۹۵۴)، یک ابزار مفید برای ارزیابی موفقیت در رشته برنامه‌ریزی شهری و زیست‌پذیری عمومی شهرها است. در این خصوص، مطالعات زیست‌پذیری تلاش می‌کند تا به دو پرسش اساسی پاسخ دهد، اول اینکه مردم چگونه انتظار دارند و واقعاً نیازها و خواسته‌های خود را در زمینه‌های شهری برآورده می‌کنند؟ و دوم چگونه بین یک نیاز واقعاً انسانی در مقابل نیازهای تجمعاتی تفاوت قائل شویم؟ (سیبو^۲، ۲۰۱۵). در این هرم افراد باید نیازهای اساسی خود را به‌عنوان سرپناه یا غذا برآورده کنند، اما هنگامی که نیازهای اساسی خود را برآورده می‌کنند، سطح بالاتری از نیازها ایجاد می‌شود که مربوط به نیازهای روان‌شناختی مانند خلاقیت، نوآوری و غیره است. در واقع، درک اینکه شما کی هستید و به دنبال چه هستید یک شهر زیست‌پذیر را تعیین می‌کند، بنابراین مکان قابل سکونت برای گروهی از افراد لزوماً برای سایر گروه‌ها نیز قابل سکونت نیست. بنابراین، شاخص‌ها نمی‌توانند به‌طور کلی باشند و باید تخصصی باشند (احمد، الحلفاوی و امین^۳، ۲۰۱۹، ۱۷۵).

شکل ۳. رابطه بین هرم سلسله‌مراتب نیازهای مازلو و تأثیر آن بر شهر

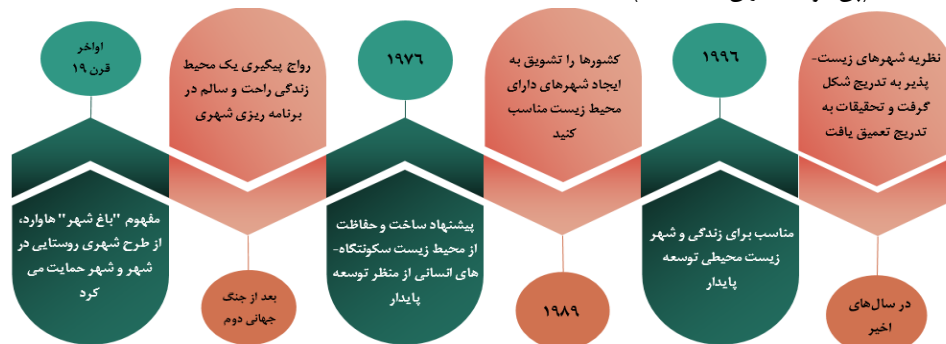
برگرفته از: احمد و همکاران، ۲۰۱۹، ۱۷۵

اولین فرمول‌بندی این نظریه را در تحقیق وینهون^۴ (۱۹۹۳) انجام گرفت و جزئیات بعدی را می‌توان در پژوهش‌های وینهون و اوونیل^۵ (۱۹۹۵)، وینهون و ار هاردت^۶ (۱۹۹۵)، و وینهون (۲۰۰۰ و ۲۰۱۰) یافت. وینهون (۲۰۱۴)، نظریه زیست‌پذیری شامل شش فرض اساسی زیر در نظر گرفته است:

- مثل همه حیوانات، انسان‌ها نیز نیازهای ذاتی، مانند غذا، ایمنی و غیره دارند.
- اقلان نیازها در تجربه لذت‌جویی آشکار می‌شود.

1. Yassin, 2019
 2. Szibbo, 2015
 3. Ahmed, El-Halafawy & Amin, 2019
 4. Veenhoven
 5. Ouweneel
 6. Erhardt

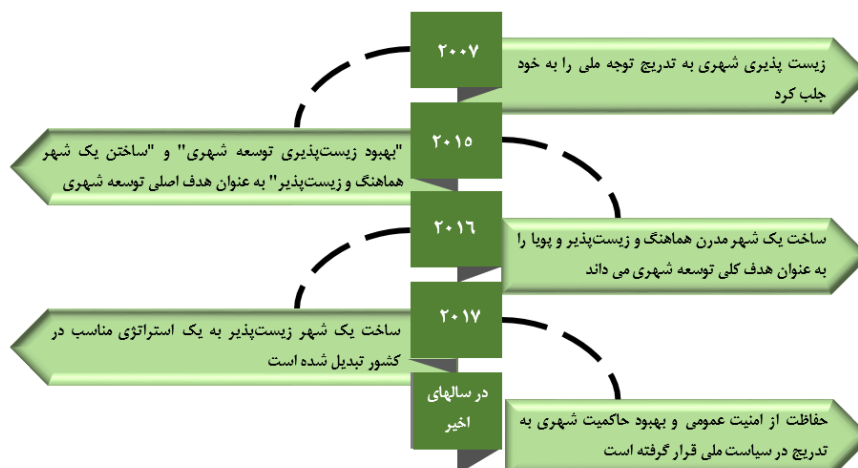
- تجربه هدونیک (لذت‌گرایانه) تعیین می‌کند که ما زندگی‌مان را چقدر دوست داریم (خوشبختی). از این رو، خوشبختی به ارضای نیاز بستگی دارد.
  - نیاز به رضایت، هم به شرایط زندگی بیرونی و هم توانایی‌های درونی استفاده از این موارد بستگی دارد. از این رو، شرایط نامناسب زندگی باعث کاهش شادی می‌شود، به‌ویژه هنگامی که خواسته‌های انسان‌ها از توانایی‌های آن‌ها فراتر رود.
  - جوامع، سیستم‌هایی برای تأمین نیازهای بشری هستند، اما همه جوامع به همان اندازه نیازها و امکانات ساکنین را فراهم نمی‌کنند. در نتیجه، مردم در همه جوامع به یک اندازه خوشحال نیستند.
  - بهبود تناسب بین نهادهای اجتماعی و نیازهای بشری موجب شادی بیشتر خواهد شد (وینهون، ۲۰۱۴، ۳۶۴).
- نظریه زیست‌پذیری به بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی و محیطی شهر توجه دارد (اکبری، ۱۴۰۱، ۴۴). شکل‌گیری و توسعه نظریه‌های زیست‌پذیری در شهرهای دنیای غرب مدت زیادی به طول انجامیده است و روند توسعه آن‌ها مراحل مشخصی را طی کرده است که در شکل (۴) نشان داده شده است. با پیشنهاد ایده شهر-روستایی هاوارد در اواخر قرن نوزدهم، نظریه شهرهای زیست‌پذیر در غرب مورد توجه و تحقیقات زیادی قرار گرفته است. دامنه این تحقیقات از تمرکز بر آسایش و سلامتی در ابتدای کار تا بررسی جامع عملکردهای شهری مانند مسکن، کار و حمل‌ونقل بوده است. و در این مسیر نظریه زیست‌پذیری شهری به تدریج بهبود یافته و مفهوم روشنی را در سال ۱۹۹۶ به خود گرفت. بعداً، در آمریکای شمالی، اروپا، استرالیا و سایر کشورها، محققان نظریه زیست‌پذیری را در ارزیابی و برنامه‌ریزی شهرهای خاص زیست‌پذیر اعمال کردند و به نتایج عملی خوبی (ونکور، سان‌فرانسیسکو، ملیورن) دست یافتند (پن ۲ و همکاران، ۲۰۲۱، ۲).

شکل ۴. گاه‌شناسی توسعه نظریه زیست‌پذیری در شهرهای غربی

با توجه به اینکه مدیران و محققان نظریه زیست‌پذیری را با توجه به رویکردهای مطالعاتی مختلف برای شهرهای خود (ونکور، سنگاپور، سان‌فرانسیسکو، ملیورن و...) مورد اعمال قرار دادند. در ارزیابی رویکردهای موجود در جهت کاربست نظریه زیست‌پذیری نشان می‌دهد که هر رویکرد تمایل به تعیین میزان زیست‌پذیری برای یک مکان به با تکیه بر روش‌های مختلف دارند (لی و هاشیم، ۲۰۱۰، ۷۶). تفاوت قابل توجهی در رویکردهای مطالعاتی زیست‌پذیری موجود بین کشورهای شرق (چین) و غرب دنیا وجود دارد (چن و فازی洛夫، ۲۰۱۸؛ موراتیدیس، ۲۰۱۸). به طوری که توسعه نظریه زیست‌پذیری در شهرهای کشور چین به صورت شکل (۵) است.

1. Veenhoven, 2014
2. Pan et al., 2021
3. Leby & Hashim, 2010
4. Chen & Fazilov, 2018
5. Mouratidis, 2018

شکل ۵. گاه‌شناسی توسعه نظریه زیست‌پذیری در شهرهای زیست‌پذیر چین

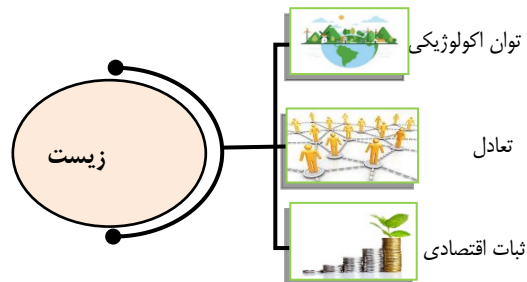
همان‌طور که در مطالب بالا گفته شد این نظریه در حوزه مباحث کیفیت زندگی به‌طور کلی توسط وینهوون توسعه پیدا کرده است. وی معتقد است، اینکه دقیقاً چه اجتماعی زیست‌پذیرتر است کاملاً روشن و واضح نیست، اما قدر مسلم این است که مردم در اجتماعاتی که نیازهایشان بهتر برآورده گردد، شادتر و راضی‌تر هستند (رادکلیف، ۲۰۰۱، ۹۴۰).

جایگاه اولیه شکل‌گیری مطالعات زیست‌پذیری، موسسه تکنولوژی ماساچوست و پس‌از آن دانشگاه کالیفرنیا بود و هر دو برای مدت‌های طولانی از مراکز مهم تمرکز بر مطالعات زیست‌پذیری به شمار می‌آمدند. محققان با ورود به یک طیف وسیع از مطالعات زیست‌پذیری، ابعاد مختلف قابلیت زیست‌پذیری را شناسایی کردند (علی‌اکبری، مرصوصی و اکبری، ۱۳۹۹، ۸۹). از یک‌سو، کوین لینچ^۱ بر پنج عنصر زیست‌پذیری یعنی سرزندگی، حس، تناسب، دسترسی و کنترل تأکید کرد (اکس و پینچ،^۲ ۲۰۱۰). داگلاس^۳ هم چهار ستون زیست‌پذیری یعنی سرمایه‌گذاری مستقیم در استعداد، دسترسی به کار، محیط امن و حکمرانی خوب را شناسایی کرد (لیو، نایکمپ، هوانگ و لین،^۴ ۲۰۱۷، ۴). در سال ۱۹۷۵ آلن جیکوبز هم واژه زیست‌پذیری را به‌عنوان یکی از اهداف کلان پروژه برنامه‌ریزی شهری سانفرانسیسکو به کار گرفت. اپلیارد^۵ (۱۹۸۱)، نخستین کسی بود که اصطلاح زیست‌پذیری را در قلمروهای منحصراً فضایی مورد استفاده قرار داد و بر این نکته تأکید داشت که خصوصیات فیزیکی هستند که به‌صورت مداوم باعث بهبود وضعیت زیست‌پذیری مکان‌ها می‌شوند. وی معتقد بود که مکان‌های زیست‌پذیر، مکان‌هایی هستند که مناسب و فراهم‌کننده موقعیتی امن و خصوصی هستند و کودکان می‌توانند در آن فارغ از آلودگی، سروصدا، ازدحام و دیگر عناصر مزاحم، رشد و نمو داشته باشند و مردم در آن، خواب، خوراک و استراحت مطلوبی داشته است (یاسین، ۲۰۱۹، ۲۵۲). لیس^۶ (۱۹۹۰)، در مباحثات جغرافیایی شهری نشان می‌دهد، زیست‌پذیری یک مبحث چندجانبه است، که در آن شرایط زیست‌پذیری برای ساکنان شهرهای متوسط انجام کاملاً مفهومی متفاوت از الزامات شهرهای کوچک انجام دارد (هانکینز و پاورز،^۷ ۲۰۰۹، ۲۸۹).

ایوانز^۸ در کتاب شهرهای زیست‌پذیر بیان می‌نماید که سکه زیست‌پذیری دارای دو رو است. روی اول آن معیشت و روی دیگر آن پایداری اکولوژیکی است (علی‌اکبری و اکبری، ۱۳۹۶، ۲۹). یک شهر برای زیست‌پذیر بودن باید هر دو روی سکه را داشته باشد و درحالی‌که ابزار معیشت را برای شهروندان فراهم می‌آورد از کیفیت محیط‌زیست محافظت به عمل آورد (ایوانز،^۹ ۲۰۰۲).

1. Kevin lynch
2. Knox & Pinch, 2010
3. Doglas
4. Liu, Nijkamp, Huang & Lin, 2017
5. Donald Appleyard
6. Leys
7. Hankins & Powers, 2009
8. Evans
9. Evans, 2002

۲. نیومن در مطالعات خود دیدگاهی مشابه با اوانز از جهت اهمیت پایداری اکولوژیک در راستای تأمین زیست‌پذیری شهری دارد. از دیدگاه وی زیست‌پذیری در مورد محیط انسانی را نمی‌توان به‌هیچ‌وجه جدای از محیط طبیعی در نظر گرفت (نیومن^۱، ۱۹۹۹، ۲۲۲). گادشالک^۲ (۲۰۰۴)، معتقد است که بنیادهای زیست‌پذیری بر روی کیفیت زندگی، ارزش‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در مکان و زمان مشخص متمرکز است. بنیاد زیست‌پذیری مبتنی بر منفعت‌گرایی (بازار و فرد)، محافظه‌کاری و حمایت‌گرایی بر مبنای تجمیع شهروندان در اجتماعات دارای علایق عمومی یکسان و مخالف با توسعه تهدیدات موجود برای شیوه زندگی موجود است (گادشالک، ۲۰۰۴، ۸). به‌طور خلاصه ساختار و بنیاد کلی زیست‌پذیری به‌صورت شکل (۶)، نشان داده شده است.

شکل ۶. ساختار کلی و بنیادهای زیست‌پذیری

زیست‌پذیری مشتمل بر امنیت و بهداشت (امنیت ترافیکی، امنیت شخصی، بهداشت عمومی) شرایط محیط محلی (پاکیزگی، سروصدا، گردوغبار، کیفیت هوا، کیفیت آب) کیفیت روابط اجتماعی (روابط محله‌ای، احترام، هویت و شخصیت محله‌ای) فرصت‌های تفریح و سرگرمی، زیبایی‌شناسی، وجود منابع فرهنگی و محیطی منحصربه‌فرد (ساختمان‌های فرهنگی، درختان کهن‌سال، معماری سنتی) است. بین کیفیت هنجاری^۳، کیفیت عینی^۴ و کیفیت ذهنی زندگی^۵، یک نوع رابطه همپوشانی وجود دارد. کیفیت هنجاری زندگی به وضعیت عالی (مطلوب)، کیفیت عینی زندگی به کیفیت استاندارد جهانی مانند سرانه تولید ناخالص داخلی و کیفیت ذهنی زندگی بر به رضایت از لحاظ سکونت اشاره دارد. بنابراین محدوده مشترک کیفیت ذهنی، عینی و هنجاری با هم می‌توانند قلمرو زیست‌پذیری را تعریف کنند (شکل ۷).

شکل ۷. قلمروهای زیست‌پذیری

معیارهای زیست‌پذیری همچنین با توجه به شرایط مکانی و زمانی مختلف، متفاوت‌اند. بنابراین، قابل تعویض با یکدیگر نیستند و باید توسط مردم در مکان‌ها و در مقیاس‌های زمانی مختلف مورد درک و سنجش قرار گیرند (سلیمانی مهرنجانی، تولایی، رفیعیان، زنگانه و فرخی نژاد، ۱۳۹۵، ۱۶).

1. Newman, 1999
2. Godschalk, 2004
3. Normative Quality
4. Objective Quality
5. Mental Quality Of Life

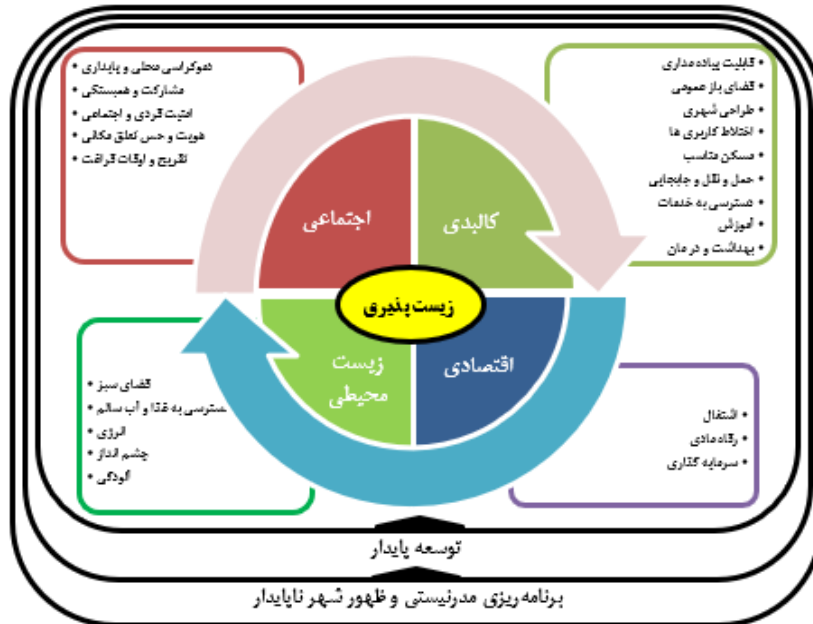
جدول ۱.

رویکردها و نظرات شهر زیست پذیر

نظریه	پژوهشگر	زیست پذیری
خیابان‌های زیست پذیر	داندل اپلیارد و مارک لیتل، ۱۹۶۲	در محله‌ها آمدوشد غیر محلی عاملی مزاحم برای زیست پذیری است و کیفیت زندگی را پایین می‌آورد.
	اپلیارد و آلن جیکوبز، ۱۹۸۲	ارائه بیانیه طراحی شهری شهر باید جایی باشد که افراد بتوانند در محیطی ایمن با آسایش و سلامتی، به‌دوراز تراکم جمعیت، آلودگی‌های صوتی و هوا زندگی کنند.
	داندل اپلیارد، ۱۹۸۱	اصول خیابان زیست پذیر: خیابان به‌عنوان؛ حریم امن، یک محیط‌زیست پذیر و سالم، یک همستان، مکانی برای بازی و یادگیری، محیطی سبز و فرحبخش، مکان تاریخی بی‌نظیر
	پاکزاد، ۱۳۹۰	ارائه روشی برای اندازه‌گیری کیفیت زندگی در خیابان‌های مسکونی
شهر زیست پذیر	سوزان و لنارد، ۱۹۸۷	چهار بخش اساسی: اصول اجتماعی، اصول طراحی، عوامل تقویت‌کننده، ترافیک و اهمیت پیاده اصول اجتماعی: دسترسی آسان، استفاده منظم و مکرر از فضا، تقویت حس تعلق، خاطره‌انگیزی اصول طراحی: پیاده مدار، حس محصوریت، طراحی فضای سبز، پیچیدگی، تنوع عوامل تقویت‌کننده: بازارها، ورودی‌ها، کافه‌ها و کافی‌شاپ‌ها و جشنواره‌های خیابانی پیاده مداری: تناسب حمل‌ونقل و کاربری زمین، توجه به نیاز همه سنین، مقیاس انسانی
	نظریات روزنامه‌نگاران	حرکت پیاده در شهر، شکل فشرده شهر و مقیاس انسانی، نفوذ فضای سبز در درون محلات و اختلاط کاربری‌ها
زیست پذیری شهری		

برگرفته از: (اکبری، بوستان احمدی، موسوی و حاجی پور، ۱۳۹۷، ۱۲۵)

در یک جمع‌بندی از نظریات مطرح‌شده در مورد زیست پذیری می‌توان گفت که رهیافت جامع زیست پذیری تقریباً یکی از فراگیرترین و مهم‌ترین انگاره‌های شهرسازی پایدار است. این مفهوم با برخی مفاهیم و رویکردها همچون کیفیت زندگی، شهر اکولوژیک، رشد هوشمند و نوشهر گرایی هم‌پوشانی دارد، زیرا جملگی به‌عنوان پاسخ‌هایی انتقادی به سیاست‌های شهری نامطلوب و اثرات جانبی منفی آن مثل: توسعه پراکنده و افقی، آلودگی‌های زیست‌محیطی، معضل ترافیک، مسکن نامناسب، فقر و نابرابری و... توسعه‌یافته‌اند و درصدد رسیدن به توسعه پایدار می‌باشند و جنبه‌های مشترکی با زیست پذیری دارند. درمجموع به‌طور خلاصه می‌توان گفت که، دیدگاه‌های کیفیت زندگی، زیست‌پذیری، شهر هوشمند، نوشهر گرایی و شهر اکولوژیک به‌طور آشکارا بر مسائل پایداری و توسعه پایدار تمرکز دارند. به‌عبارت‌دیگر، بر استراتژی‌های مختلف توسعه شهری پایدار تأکید می‌کنند. به‌طور خلاصه چارچوب نظری زیست پذیری را می‌توان طبق مدل مفهومی پژوهش شکل (۸) نشان داد و این‌گونه تفسیر کرد که برنامه‌ریزی مدرنیستی و ظهور شهرهای ناپایدار باعث مطرح‌شدن نظریه توسعه پایدار گردید که این نظریه خود باعث شکل‌گیری بستر و دیدگاه‌های زمینه‌ساز برای رسیدن به شهرسازی پایدار شد. و دراین‌بین از دهه ۱۹۸۰ در واکنش به گسترش حومه و افت مرکز شهرها زیست پذیری به‌طور گسترده‌ای توسط محققان و سازمان‌ها بکار گرفته شد و به‌عنوان یک رویکرد میان‌رشته‌ای، با دو بعد عینی و ذهنی فرآیند مسئله‌گشایی که منجر به کالبد قابل سکونت، اقتصادی بادوام، اجتماعی هم‌پیوست و محیط‌زیست پاک از طریق ارتقای کیفیت زندگی انسان را فراهم ساخته است. با توجه به مطالعات صورت گرفته و شاخص زیست پذیری، مدل مفهومی تحقیق از دیدگاه این مقاله به شرح زیر است:

شکل ۱. چارچوب نظری پژوهش

پیشینه پژوهش

به سال ۱۹۵۸، زمانی که مجله معماری منظر مجموعه مقالات کوتاهی از طراحان حرفه‌ای و دانشگاهیان دربارهٔ ایجاد شهر زیست‌پذیر منتشر کرد، به طوری که هیچ‌کدام از نویسندگان این مقالات، اصطلاح زیست‌پذیر یا زیست‌پذیری را در نوشته‌های خود نیاورده بودند. این مقالات به جای پرداختن به مشکلات جاری شهری، به زشتی‌های مدرنیسم، علل رهایی شهر به نفع حومه و راهکارهایی برای جذاب‌تر کردن مراکز شهری توجه کرده بودند (لاریس، ۲۰۰۵، ۱۲۰). واژه زیست‌پذیری را ادارهٔ ملی هنر آمریکا در سال ۱۹۷۰ برای اولین بار و به منظور دستیابی به ایده‌های برنامه‌ریزی شهری مدنظر قرار داد. در اروپا مطالعات مرتبط با ارائه تعریف در خصوص شهر زیست‌پذیر حداقل به سال ۱۹۷۵ بازمی‌گردد (اکبری و همکاران، ۱۳۹۷، ۱۳۸). زیست‌پذیری دارای پیشینه علمی نامحدود و تجربه پژوهشی نسبتاً متنوعی است. در این زمینه برخی نمونه‌های مطالعاتی برجستگی بیشتری دارد. الثانی، آماتو، کوچ و الغامدی (۲۰۱۹)، در پژوهشی با هدف بررسی پایداری شهری و زیست‌پذیری شهر دوحه قطر با استفاده از روش‌شناختی توصیفی-تحلیلی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش‌ها نشان داد که این شهر از لحاظ شاخص‌های زیست‌پذیری در بین شهرهای بین‌المللی پایدار نیست و جایگاه بالایی ندارد. دوحه با توجه به رشد سریع و گسترش نامحدود و پراکنده شهری با وابستگی زیاد به حمل‌ونقل خصوصی همچنان یک شهر شکست‌خورده است. پل و سن (۲۰۲۰)، در مقاله‌ای به بررسی انتقادی رویکردهای زیست‌پذیری و ابعاد آن‌ها در سطح مطالعات شهری پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشانگر این بود که شکافی در رویکردهای زیست‌پذیری بین شهرهای جهانی در مناطق مختلف جهان وجود دارد. به طوری که رویکردهای زیست‌پذیری بیشتر شهرهای غربی (از دیدگاه‌های آمریکایی و اروپایی)، از جنبه‌های کالبدی و زیرساختی، به‌ویژه گزینه‌های حمل‌ونقل، توسعه ترانزیت محور و برتری اقتصادی انجام‌شده است. وانگ و میائو (۲۰۲۲)، در مقاله به تحلیل زیست‌پذیری شهری در چین با توجه به تغییرات مکانی-زمانی پرداخته-

1. Larice, 2005

2. Al-Thani, Amato, Koç & Al-Ghamdi, 2019

3. Paul & Sen, 2020

اند. نتایج این پژوهش نشان داد که زیست‌پذیری ۴۰ شهر بزرگ چین طی دوره ۲۰۱۹-۲۰۰۵ روند رو به رشدی را داشته است، در این بازه سطوح امنیت شهری و بهداشت محیطی روندی نزولی داشته‌اند.

خضولو و عابدینی (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای به مطالعه تطبیقی زیست‌پذیری در بافت جدید و قدیمی شهرها (نمونه مورد مطالعه: شهر ارومیه) پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد میزان زیست‌پذیری در بافت قدیمی شهر ارومیه نسبت به بافت جدید شهر بیشتر بوده است. همچنین میزان زیست‌پذیری در بافت قدیم بر اساس شاخص‌های دسترسی به معابر اصلی، متوسط قیمت زمین، تراکم جمعیتی، دسترسی به کاربری ورزشی و تفریحی، دسترسی به کاربری درمانی، دسترسی به کاربری آموزشی و فرهنگی، دسترسی به کاربری تجاری، تعداد افراد باسواد و تعداد شاغلان نسبت به بافت جدید در وضعیت بهتری قرار داشتند. علی‌اکبری و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای به آسیب‌شناسی فرا روش پژوهش‌های زیست‌پذیری در مقیاس کلان‌شهرهای ایران پرداخته‌اند. نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از آن بود که بیش از ۳۰ درصد از مقاله‌های انجام‌گرفته در زمینه زیست‌پذیری کلان‌شهرهای کشور از دیدگاه روش‌شناسی دچار اشکال بودند. کمبود و تنوع فعالیت‌های پژوهشی در حوزه زیست‌پذیری کلان‌شهرها و کاستی‌ها و اشکالات عمده در روش‌شناسی تحقیق از نظر مواردی همچون اتکای صرف به سؤالات، خلأ فرضیه و پژوهش‌های کیفی، مشخص نبودن راهبرد پژوهش، عدم تنوع در روش‌شناسی، تکراری بودن موضوع‌ها، روش‌ها، آماره‌ها، عدم دسته‌بندی شاخص‌ها، روایی و پایایی، عدم استفاده از فنون کمی بروز و منابع مورد استفاده از جمله نتایج دیگر این تحقیق بودند. علی‌اکبری، مرصوصی و اکبری (۱۴۰۰)، در پژوهشی به طراحی مدل عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری کلان‌شهرهای ایران با روش متاترکیب پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش آن‌ها نشان داد مفاهیم اشتغال و درآمد (۱۷)، دسترسی به امکانات و زیرساخت‌ها (۱۶)، آلودگی (۱۶) و مسکن عادلانه و استطاعت پذیر (۱۴) بیشترین فراوانی و تکرار را دارد که نشان‌دهنده اهمیت و اولویت این مفاهیم در طراحی مدل است.

با مرور پیشینه پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه زیست‌پذیری شهری قوام‌بخش این فرضیه است که تاکنون پژوهشی در ارتباط با بازخوانی هستی‌شناختی زیست‌پذیری هم در مطالعات خارجی و هم داخلی صورت نگرفته است. بنابراین این نوشتار در مأموریت ماهوی خود، در بسط عرصه نظری به هستی‌شناسی حوزه زیست‌پذیری یاری نموده و سهم خود را ارائه داده است. به طوری که علاوه بر مفهوم‌یابی و مفهوم‌سازی اصطلاح زیست‌پذیری به ردیابی ریشه‌ها و گفتمان‌های شکل‌گیری این مفهوم در جهان از دهه ۱۹۵۰ و بسط آن تا سال ۲۰۲۲ با توجه به وقوع همه‌گیری بیماری کووید-۱۹ است.

روش پژوهش

نوشتار حاضر از نوع تحقیق توسعه‌ای-اکتشافی است، با مدد از روش کیفی و به واسطه مرور اسناد کتابخانه‌ای و از طریق توصیف، تحلیل و بسط آرا و گفتمان‌ها و رویکردهای نظری، در پی بازخوانش ساحت‌های هستی‌شناختی زیست‌پذیری است. بنابراین، به استنباط مفاهیم چپستی و هستی‌زیست‌پذیری و که با مراجعه به متون این حوزه و منابع مرتبط با آن، به دریافت مفاهیم و تحلیل آن‌ها می‌پردازد. در نهایت با بهره‌گیری از تحلیل محتوا و استدلال‌های عقلی و بهره‌گیری از منابع جامع شهودی و حکمی، مفاهیم مرتبط با زیست‌پذیری استنباط و تحلیل شده است.

یافته‌ها و بحث

- واژه‌شناسی زیست‌پذیری

از لحاظ واژه‌شناسی زیست‌پذیری ترجمه فارسی انتخاب‌شده برای عبارت انگلیسی (Livability) است و در نتیجه شهر زیست‌پذیر معادل (Livable City) آورده شده است. در دیکشنری وبستر ۱ زیست‌پذیری ۲ به‌عنوان یک مکان مناسب برای زیست

1. Webster
2. Livability

انسان تعریف شده است (اوکولچ، ۱، ۲۰۱۲، ۳). در فرهنگ انگلیسی آکسفورد واژه (Livability) از فعل آلمانی leben به معنای زندگی کردن، زندگی داشتن و یا ایجاد یک مکان مناسب برای زندگی تعریف شده است. رابرت کوان ۲ هم در فرهنگ شهرسازی در مقابل واژه زیست‌پذیر (مناسب برای زندگی) و (فراهم آوردن کیفیت زندگی خوب) را تعریف می‌کند (یوسال، سیرگی، وو و کیم، ۳، ۲۰۱۵). واضح است که کاربرد واژه زیست‌پذیری، در هر جامعه‌ای نیاز به تطبیق با نیازهای گوناگون محلی و شرایط موجود و بومی آن جامعه دارد (هیلن، ۴، ۲۰۰۶، ۵).

- مفهوم‌شناسی زیست‌پذیری

زیست‌پذیری یک اصطلاح پرکاربرد و بسیار مبهم است و تاکنون تعریف روشن و واحدی از مفهوم آن ارائه نشده است (لی و هاشیم، ۲۰۱۰). کندی و بای این مسئله، را ناشی از عدم اتفاق نظر و وجود برخی ابهامات در این زمینه و هیلن این تفاوت آرا امر عادی می‌داند؛ زیرا زمینه‌های علمی محققین با یکدیگر متفاوت بوده و هر یک به تناسب تخصص خود، تعریف خاصی از آن را ارائه کرده‌اند (هیلن، ۲۰۰۶، ۵). در گزارش انجمن و دولت محلی انگلیس (۲۰۰۶)، تعریف زیست‌پذیری به یک میدان مین ۵ تشبیه شده است (زانلا، کامانهو و دیاس، ۶، ۲۰۱۵، ۶۹۷).

بسیاری از طرفداران اصطلاح زیست‌پذیری ادعا می‌کنند که تعریف زیست‌پذیری و ارائه برخی از خصوصیات که با گذشت زمان ثابت می‌مانند، امکان‌پذیر است. باین‌حال، روت و فرانکلین ۷ (۲۰۱۴)، در مقاله خود این مسئله را زیر سؤال می‌برند و تأکید می‌کنند که زیست‌پذیری در گروه‌های جمعیتی و فضا بسیار متفاوت است. زیست‌پذیری نه تنها یک نتیجه ملموس از شرایط مطلوب شهری است، بلکه نتیجه درک مردم از زندگی شهری است. در نتیجه، آن‌ها ادعا می‌کنند که ارائه تعریفی قابل اجرا در مورد زیست‌پذیری چالش‌برانگیز است (استیو، ۸، ۲۰۱۸، ۲۳). از این‌رو، محققان هنوز در مورد تعیین و تعریف "زیست‌پذیری" اجماع نظر ندارند، مفهومی که از فرهنگ دیگر و متناسب با ارزش‌های متغیر اجتماعی تغییر می‌کند (سایتلوانگا، ۲۰۱۴، ۵۴۲). اگرچه زیست‌پذیری یک مفهوم جهانی است. اما چگونگی پیگیری و دستیابی به آن به زمینه‌های محلی و بومی بستگی دارد (وانگ و میائو، ۲۰۲۲، ۱).

زیست‌پذیری یک فرامفهوم ۹ برای کیفیت زیست‌محیطی است که دربرگیرنده تخیل‌های پایداری، کیفیت زندگی و رفاه و حلقه رابط با راهبردهای خاص برای ایجاد و مدیریت فضاهای عمومی منظم است (استیونز، ۲۰۰۹، ۳۷۱) زیست‌پذیری مفهومی چندوجهی است (علی‌اکبری و اکبری، ۱۳۹۶، ۲). این مفهوم بدون تعریف و توافق عمومی مترادف با کیفیت زندگی بکار برده می‌شود. تعریف این مفهوم از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر یا از یک‌زمان به زمان دیگر متفاوت است و از آن‌جهت که یک مفهوم نسبی هم است، معنای جامع آن به مکان، زمان، هدف ارزیابی و سیستم ارزیابی بستگی دارد (سایتلوانگا، ۲۰۱۴، ۵۴۱-۵۵۹). به عبارت دیگر، زیست‌پذیری در معنای اصلی و کلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت زندگی است و در واقع همان دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است. این مفهوم با بسیاری از قلمروهای محیط زندگی در مناطق شهری که مشتمل بر محیط‌های فیزیکی، فرهنگی و اجتماعی است، همراه است (نوروزیان ملکی، بل، حسینی و فیضی، ۱۰، ۲۰۱۵، ۲۳۷).

1. Okulicz, 2012
2. Robert Cowan
3. Uysal, Sirgy, Woo & Kim, 2015
4. Heylen, 2006
5. Minefield
6. Zanella, Camanho & Dias, 2015
7. Ruth & Franklin
8. Stuve, 2018
9. Metaconcept
10. Norouzian-Maleki, Bell, Hosseini & Faizi, 2015

زیست‌پذیری یک مفهوم کیفی هم است که نشان‌دهنده مشخصه‌هایی است که به جذابیت یک ناحیه به‌عنوان برای زندگی، کسب‌وکار و سرمایه‌گذاری است. بدن ترتیب، زیست‌پذیری یک شهر در حقیقت تنها توسط شهروندان تجربه می‌شود (یاسین، ۲۰۱۹، ۲۵۳).

زیست‌پذیری یک مفهوم هنجاری است به این معنی که مردم چگونه آن را تعریف می‌کنند یا سعی می‌کنند آن را بهبود بخشند و دیدگاه‌های خود را در مورد جامعه، در رابطه بین انسان و محیط اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، آشکار می‌کنند (برنر، مارکوزه و مایر، ۲۰۰۹، ۱۷۷). زیست‌پذیری یک رهیافت جامع است (جمعه‌پور، ۲۰۱۵، ۸۸). زیرا نشان از اهمیت بهزیستی در جامعه (تیلای، عبدالله، بهاء‌الدین، و مرزبالی، ۲۰۱۴، ۱۲۴) و توسعه انسانی دارد (وایات، ۲۰۰۹، ۴۳). دو مفهوم نزدیک به هم به‌طور خاص با مفهوم زیست‌پذیری در ارتباط هستند: شهروندی و حکمروایی (شکل ۹). اول، بحث زیست‌پذیری شامل دیدگاه‌ها در مورد شهروندی است: حقوق و وظایف شهروندان در یک جامعه سیاسی مشخص و روش‌هایی که در آن درگیر زندگی مدنی هستند. دوم، بحث زیست‌پذیری شامل دیدگاه‌ها در مورد اداره (شهرداری) است که به تعامل بین نهادهای دولتی، نهادهای جامعه مدنی و شهروندان در فرآیند حکمروایی اشاره دارد (گان، ۲۰۰۷، ۵).

شکل ۹. دو مفهوم نزدیک به زیست‌پذیری

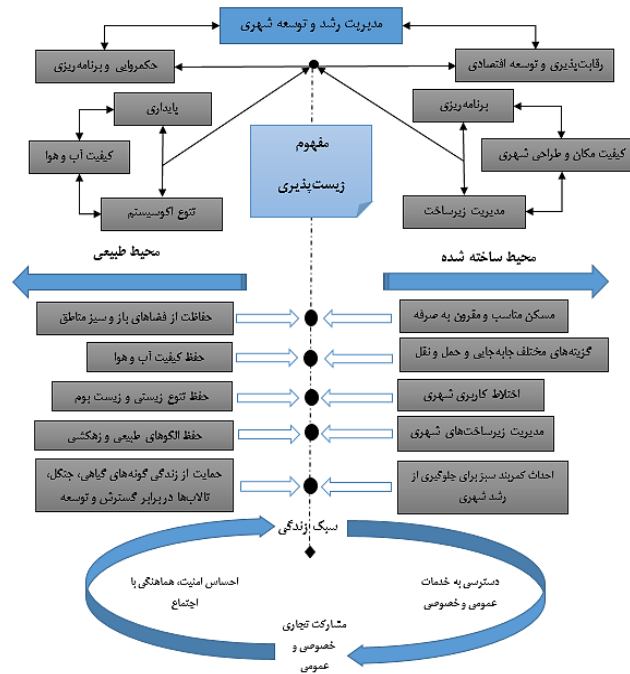
تعریف زیست‌پذیری شامل مجموعه مختلفی از مسائل است که اساس یک سری از اصول راهنما: قابلیت دسترسی، برابری و مشارکت که مفهوم زیست‌پذیری تشکیل می‌دهند. تجربه کیفیت زندگی به‌وسیله شهروندانی که در شهر زندگی می‌کنند به قابلیت آنان به زیرساخت‌ها (حمل‌ونقل، ارتباطات، آب و فاضلاب)، غذا، هوای پاک، مسکن قابل استطاعت، اشتغال سودمند و فضاهای سبز گره‌خورده است. همچنین زیست‌پذیری یک شهر به‌وسیله مشارکت آن‌ها در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با رفع نیازهایشان تعیین می‌شود (تایمر و سیمور، ۲۰۰۵، ۲).

اندیشمندانی بودند که از زیست‌پذیری به‌عنوان صفت برای یک مکان مناسب و در مکانی که درخور شأن زندگی یادکرده بودند، می‌توان به رمان جین آستین ۷ و پارک منسفیلد ۸ اشاره کرد که در آن زیست‌پذیری، به‌عنوان فهمی هنجاری و درک طبقاتی از زندگی خوب به کار گرفته شده بود (لاریس، ۲۰۰۵، ۷). هیلن (۲۰۰۶)، معتقد است که زیست‌پذیری مانند یک چتر است که با دامنه متنوعی از مفاهیم نظیر کیفیت زندگی، کیفیت مکان، رضایت ساکنان، کیفیت زندگی و محل سکونت، پایدار و سرزندگی همپوشانی دارد و اغلب باهمدیگر مترادف در نظر گرفته می‌شوند (شمس‌الدین، حسن و بلیامین، ۲۰۱۲، ۱۶۹). آگندا ۱۰ (۱۹۹۹)،

1. Brenner, Marcuse & Mayer, 2009
2. Jomehpour, 2015
3. Tilaki, Abdullah, Bahauddin & Marzbali, 2014
4. Wyatt, 2009
5. Gunn, 2007
6. Timmer & Seymoar, 2005
7. Jin Aston
8. Park Mansfield
9. Shamsuddin, Hassan & Bilyamin, 2012
10. Agenda

زیست‌پذیری را به‌عنوان بهترین روش که جوامع را به حفظ فضای سبز و حمل‌ونقل سبز تشویق می‌کند و سیاست‌های رشد هوشمند منطقه‌ای برای یک آینده پایدار را ارائه می‌کند، تعریف کرده است. لیانگ، دنگ، وانگ، وانگ و وانگ (۲۰۲۰)، زیست‌پذیری یک مفهوم انتزاعی و ترکیبی است و منعکس‌کننده تعامل بین محیط و انسان است (لیانگ، دنگ، وانگ، وانگ و وانگ، ۲۰۲۰، ۲).

به دلیل فقدان چارچوب تعیین‌شده یا تعریف یکسان از زیست‌پذیری، این اصطلاح از بسیاری جهات درک و کاربرد یافته است (استیو، ۲۰۱۸، ۲۲). به‌طورکلی، چپستی زیست‌پذیری با عملکرد در سه زمینه اصلی تعریف می‌شود: کیفیت محیط، راحتی همسایگی و رفاه فردی (لنارد و لنارد، ۱۹۹۵). این تعاریف مطرح‌شده از درباره مفهوم زیست‌پذیری، به دلیل اهمیت تهدیدهای موجود در حوزه وضعیت کیفیت زندگی رشد یافته است (فلوریدا، ۲۰۰۲). مرور تعاریف ارائه‌شده هم، نشان داد هرچند تاکنون اجماع نظر در تعریف زیست‌پذیری به وجود نیامده است، اما در تعاریف ارائه‌شده، مشترکاتی چون تأمین رفاه و رضایت ساکنین، کیفیت زندگی، تأمین نیازهای گوناگون، دستیابی به زندگی مطلوب و رضایت‌بخش و... به چشم می‌خورد؛ به‌عبارت‌دیگر مجموعه ویژگی‌های عینی و ذهنی که جذابیت و مطلوبیت یک مکان را عرضه می‌کنند، زیست‌پذیری تعبیر شده است. بدیهی است این عوامل می‌توانند در مکان‌های مختلف، متفاوت باشد، بر این اساس، ارائه تعاریف متعدد و مختلف ریشه در این اصل دارد که نیازها و مسائل مکان‌های گوناگون، متفاوت است و از آنجایی که راه‌حل مسائل و مشکلات از مکان و اساسی که در آن قرار دارد برمی‌خیزد، با یکدیگر متمایز هستند؛ از این رو باید به اقلیم محلی، محیط‌زیست، منابع، نهادها، فرهنگ، اقتصاد و مردم محلی و نیازها و خواسته‌های آن‌ها توجه دقیق داشت. باوجوداین، نظر به این‌که بسیاری از چالش‌های امروز در جهان معاصر، متشابه هستند، می‌توان راهکارها را نیز به اشتراک گذاشت. به‌منظور مفهوم‌سازی زیست‌پذیری در وهله‌ی اول تعاریف متنوع آن مورد مطالعه و مذاقه قرار گرفت تا به درک اساسی از مفهوم آن داشته باشیم. می‌توان گفت که زیست‌پذیری مفهومی چندبعدی است که در طول زمان توسط حرفه‌های مختلف شکل گرفته است و این مشاغل با تأکید بر مشکلات مربوط به رشته خود، به روش خود به مفهوم‌پردازی زیست‌پذیری پرداخته‌اند. بنابراین با درک این ارتباط در شکل (۱۰)، به مفهوم‌سازی زیست‌پذیری پرداخته‌شده است.

شکل ۱۰. دیاگرام مفهوم‌سازی زیست‌پذیری

1. Liang, Deng, Wang, Wang & Wang, 2020
2. Florida, 2002

– ردیابی ریشه‌ها و گفتمان‌های شکل‌گیری زیست‌پذیری در جهان

مجموع هستی‌شناسی‌ها را می‌توان در گفتمان‌ها جستجو کرد. موضوع زیست‌پذیری، مبحث جدیدی نیست، به نظر می‌رسد زمینه‌های بسیار متفاوتی باعث تحول در روند مفهوم و به‌کارگیری زیست‌پذیری در کشورها و مکان‌های مختلف بوده است (شزل^۱، ۲۰۱۰، ۵۸۷). زیست‌پذیری از لحاظ مفهومی توسط گروه‌های علاقه‌مند به بهبود سلامت، کیفیت زندگی، دسترسی یا پایداری یک جمعیت یا مکان گسترش و متنوع ایده‌پردازی شده است (هیت ول سانک و کاچین^۲، ۲۰۱۶، ۶۵). طرفداران زیست‌پذیری، در کارهای خود از نوشته‌های انسان‌گراهای قدیمی قرن بیستم، مانند لویی‌س مامفورد^۳، ویلیام اچ وایت^۴ و برنارد رودوفسکی^۵ الهام گرفته‌اند (ویلر^۶، ۲۰۱۴، ۲۵).

در اواخر دهه‌ی ۱۹۵۰، زیست‌پذیری به‌عنوان یک مفهوم کلیدی در جغرافیای روستایی هلند در مقابل پس‌زمینه‌ای از فرایندهای مدرنیزه شدن و شهرنشینی پدیدار گشت. این موضوع مخصوصاً در بین جغرافیدانان و جامعه‌شناسان هلند و ایرلند مورد توجه قرار گرفت. توجه هلندی‌ها به زیست‌پذیری شهری را باید در پس‌زمینه مطالعات بین‌المللی درباره تأثیر منفی رشد اقتصادی و عملکردگرایی مدرن بر شهرها دید (کال^۷، ۲۰۱۱، ۵۳۴). در ادامه مفهوم زیست‌پذیری در سپتامبر ۱۹۵۸ به‌عنوان یک موضوع کلیدی در اولین کنفرانس اروپایی برای جامعه‌شناسی روستایی مطرح بود. کشیش و جامعه‌شناس ایرلندی نیومن مقاله‌های در خصوص «قابلیت زیست روستا با توجه به اندازه آن» ارائه کرده است. وی کمی و پراکندگی جمعیت در شهرک‌های نواحی روستایی ایرلند را مورد بحث قرار می‌دهد. وی معتقد است که شهرک‌هایی که دارای جمعیت کمتر از ۵۰۰ نفر هستند، زیست‌پذیری مناسبی ندارند (نیومن^۸، ۱۹۵۹).

به نظر می‌رسد که ماتریالیسم و مدرنیسم بر مفهوم بنیادی زیست‌پذیری تأثیر دارند. در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، زیست‌پذیری در هسته ارزش‌های پسا ماتریالیستی قرار داشت، که به‌عنوان یک سیستم و جنبش ارزشی برای برآورد ساختن نیازهای مادی (مانند امنیت، معیشت و سرپناه) و تأکید بر تجملات مادی در یک جامعه مصرف‌گرایی نقش‌آفرینی می‌کرد. این جنبش در عرصه شهری برجسته شد و جنبش‌های اجتماعی شهری از این مفهوم برای انتقاد و مقابله با افراط در سیاست‌های حاکم بر رشد شهری و دکتربین کارکردگرایی مدرن استفاده کردند، اما انتقادات مدت‌ها حاشیه‌ساز بود (گرانادوس^۹، ۲۰۱۷، ۲۴).

اصطلاح زیست‌پذیری تا دهه ۱۹۷۰ میلادی به‌این ترتیب زمانی استفاده می‌گردید که رسانه‌های مشهور و ارگان‌های فرهنگی این مفهوم را برای توصیف سبک زندگی مطلوبی که گفته می‌شود توسط شهرهای خاص ارائه می‌شد، اقتباس کردند. در سال ۱۹۷۲، ناحیه بزرگ ونکوور مفهوم «زیست‌پذیری» را به‌عنوان یک هدف اصلی پذیرفت (تایمر و سیمور، ۲۰۰۵، ۲). به نظر می‌رسد برخلاف آنچه در منابع آمده است، خاستگاه و بستر زیست‌پذیری آمریکا نیست و پس از شکل‌گیری در کشورهای اروپایی هم‌زمان در آمریکا نیز به‌کاربرده شده است. در دهه‌ی ۱۹۷۰ در فرودگاه بین‌المللی فیلادلفیا مسافران با این جمله مورد استقبال قرار گرفتند «زیست‌پذیرترین شهر آمریکا» (لی^{۱۰}، ۱۹۸۰، ۲۳۹). در آمریکا واژه‌ی شهرهای قابل زندگی برای اولین بار در سال ۱۹۷۰ توسط اداره‌ی موقوفه‌ی ملی هنرها، به‌منظور دستیابی به برنامه‌های طراحی شهری مدنظر آن نهاد به کار گرفته شد. سپس سایر مراکز و سازمان‌های تحقیقاتی نظیر آژانس اداره‌ی حفاظت محیطی که مطالعات گسترده‌ای در خصوص انتخاب قابل زندگی‌ترین شهرهای آمریکا را انجام داده بود، این واژه را به کار بردند. اما نفوذ این واژه را در ادبیات مرتبط با این حوزه را می‌توان در نوشته‌های ویلیام

1. Chazal, 2010
2. Heatwole Shank and Cutchin, 2016
3. Lewis Mumford
4. William H. Whyte
5. Bernard Rudofsky
6. Wheeler, 2014
7. Kaal, 2011
8. Newman, 1959
9. Granados, 2017
10. Ley, 1980

مارلین در سال ۱۹۷۵ در خصوص مکان‌های قابل زندگی در مجلات مختلف دانست که سبب شد تا چندی بعد شهردار آتلانتا «شهرهای زیست‌پذیر» را سنگ بنای اولین سیاست‌های شهری ملی دوران کارتر معرفی نموده و به‌این ترتیب واژه را به نظام سیاسی و تصمیم‌گیری وارد نمود (کال، ۲۰۱۱، ۵۳۶).

جغرافی‌دان شهری لی در یک تحلیل جذاب از سیاست‌های شهر ونکوور در اواخر دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰، شاهد ظهور «ایدئولوژی جدید زیست‌پذیری» بود که توسط جنبش اقدام انتخاباتی (TEAM) به کار گرفته شده است. این ایدئولوژی جدید به معنای رویکرد جدیدی در توسعه شهری بود. گروه TEAM از زیست‌پذیری برای به چالش کشیدن رویکرد غالب رشد محور استفاده می‌کرد که قرار بود به جای یک سیاست «انسانی، ترقی‌خواهانه اجتماعی و زیبایی‌شناختی» استفاده شود. عناصر کلیدی در دستور کار سیاست‌هایش، تمرکز بر «مشارکت، زیبایی‌شناسی، کنترل آلودگی، پارک‌های بیشتر، حفظ همسایگی و استفاده ترکیبی از زمین» بود (لی، ۱۹۸۰، ۲۴۱). گرینوود^۱ (۲۰۰۸)، تأکید کرد که ایدئولوژی‌های زیست‌پذیری باعث افزایش رقابت در اقتصاد، فراهم کردن گزینه‌های حمل‌ونقل بیشتر و ارتقا مسکن مناسب و ارزان، جوامع و محله‌های ارزشمند و هماهنگی و تأثیرگذاری بر سیاست‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها می‌شود (یوترمارک^۲، ۲۰۰۹، ۳۴۹).

مفهوم زیست‌پذیری در دیگر کشورهای غربی نیز مورد استفاده قرار گرفت. در سال ۱۹۷۱، معاون رئیس‌جمهور آمریکا، اسپرو آگنیو^۳، این اصطلاح را در سخنرانی پایانی خود در کنفرانس بین‌المللی شهرهای ایندیاناپولیس^۴ به کار برد. آگنیو شهرهای اروپایی را به خاطر «جذابیت، مقیاس انسانی و قابلیت زندگی»، در مقابل شهرهای آمریکایی که «در مقابل، به‌عنوان شهرک‌های ناپایدار در مسیر رسیدن به جایی دیگر ظهور کردند» مورد ستایش قرار داد (کال، ۲۰۱۱، ۵۳۴). در مقاله دیگری، لی استدلال کرده است که از دهه ۱۹۷۰ زیست‌پذیری یک «مقوله غالب از گفتمان شهری» بوده است که توسط گروه‌های مختلف با مفاهیم مختلف در عرصه شهری مورد استفاده قرار داده‌اند. طبق نظر لی، این مفاهیم مختلف «در مورد عموم مردم که برای تعیین کیفیت زندگی شهری رقابت کرده‌اند» است (هانکینز و پاورز، ۲۰۰۹).

زیست‌پذیری به‌عنوان «یک چارچوب گفتمانی» توصیف شده است. طرفداران رویکرد انتقادی به مطالعات شهری استدلال کرده‌اند که گفتمان زیست‌پذیری اغلب منعکس‌کننده منافع طبقه بالا و متوسط جامعه است و آن‌ها زیست‌پذیری را به‌عنوان «چارچوب استدلالی که هم ابتکارات سیاست کارآفرینی را فعال و هم مشروعیت می‌بخشد» (مک کان^۵، ۲۰۰۴، ۱۹۱۳) و هم به‌عنوان گفتمانی که «انتخاب فردی را نسبت به مسئولیت جمعی و اخلاق مدنی ترجیح می‌دهد» مشخص و برجسته کرده‌اند (هانکینز و پاورز، ۲۰۰۹، ۸۵۱).

زیست‌پذیری به‌عنوان یک گفتمان متقابل از شهر «عادلانۀ»، «خوب» یا «حق به شهر^۶» برای طرفداری و دفاع از طبقات فرودست که توسط گفتمان‌های غالب شهری به حاشیه رانده شده‌اند، ایجاد شد (یوترمارک، ۲۰۰۹). دو جنبش زیست‌پذیری اثرات و بازخورد قابل توجهی بر پیشبرد گفتمان‌های مربوط به زیست‌پذیری داشته‌اند. اولین پروژه فضاهای عمومی^۱ در نیویورک بود که توسط فرد کنت در سال ۱۹۷۵ شروع شد و دومی کنفرانس بین‌المللی ساخت شهرهای زیست‌پذیر^۳، که توسط سوزان کراورست لنارد و هنری لنارد در ۱۹۸۵ برگزار شد. در پروژه فضاهای عمومی، زیست‌پذیری بر پایه مشارکت جامعه، آموزش و پرورش و طراحی شهر تعریف شده بود که تأمین‌کننده مکان‌های عمومی امن و زیباست. هم‌اکنون پروژه مذکور با انتشارات گسترده، وبسایت‌ها و پایگاه‌های تصویری در کانون فعالیت‌های بهبود زیست‌پذیری شهری از طریق آموزش عمومی و ایجاد مکان‌های مطلوب قرار دارد (لی، ۱۹۸۰، ۲۳۹).

1. Greenwood
2. Uitermark, 2009
3. Spiro Agnew
4. Indianapolis
5. McCann, 2004
6. Just City
7. The city the to right

پس از بحران‌های نفتی دهه ۱۹۷۰، جنبش ایجاد شهرهای دوستدار محیط‌زیست^۱ شکل گرفت. اصطلاح «بوم شهر» در اواخر دهه ۱۹۸۰ ظهور کرد. مفاهیمی مانند «آرمان‌شهر آرمان‌گرایانه^۲» و «شهر رفاه^۳» به ترتیب در دهه ۱۹۸۰ در اروپا و ژاپن ظاهر شدند. همچنین این شهر دوستدار محیط‌زیست به‌عنوان ابزاری برای اهداف انسانی حول محور اصول عدالت اجتماعی (ایجاد انصاف و فرصت برای شهروندان) و زیبایی‌شناسی (ارتباط طراحی شهری با محیط فیزیکی اطراف) طراحی شده است و درگیر کردن شهروندان یک موضوع اصلی در آن‌ها بود. در ادامه از اواخر دهه ۷۰ تا دهه ۸۰ ذهنیت پسامدرنیسم تکامل یافت، جایی که یکی از ویژگی‌های اصلی بسیاری از مطالعات زیست‌پذیری تأکید بر لزوم بهبود مشارکت شهروندان بود و باید شهروندان در مراحل اولیه فرایند سیاست‌گذاری درگیر شوند. یکی از دلایل این امر موج دموکراتیزه کردن^۴ و «عدم تمرکز^۵» بود که مشخصه دهه ۱۹۷۰ و اوایل دهه ۱۹۸۰ بود (کال، ۲۰۱۱، ۵۳۵). مفهوم زیست‌پذیری از دهه ۱۹۸۰ به شکل‌گیری و سازمان‌پذیری ادبیات مربوط به شاخص‌های اجتماعی و کیفیت زندگی کمک کرده است (گرانادوس، ۲۰۱۷، ۲۴). در اواخر قرن نوزدهم، برخی از رهبران محلی و کارآفرینان املاک و مستغلات از مفهوم زیست‌پذیری، برای جذب شهرک‌نشینان به شهرهای تازه تأسیس در غرب ایالات متحده استفاده کردند. در این دهه، دامنه زیست‌پذیری تمرکز خود را از جهت‌گیری بیشتر به سمت مجموعه‌های فیزیکی به موضوعات مربوط به شرایط انسان‌محور را تغییر می‌دهد. دولت‌های شهری سعی در ارتقاء نوع جدیدی از شهروندی فعال داشتند. این اصطلاح توسط جنبش‌های سیاسی جدید و محلی که در آن زمان پدید آمده بودند نیز استفاده شد و به یک منافع سیاسی تبدیل شد. بسیاری از این احزاب حتی از کلمه زیست‌پذیری در نام خود استفاده می‌کردند (مانند Livable Hilversum). نتیجه این علاقه‌مندی تأسیس کنفرانس‌های بین‌المللی ساخت شهرها برای زیست‌پذیری^۶ در سال ۱۹۸۵ بود. از آن زمان، هر سال فقط یک‌بار برگزار می‌شد. این کنفرانس‌ها در زمینه امکان تبادل تجربیات، ایده‌ها و تخصص مسئولان شهری، معماران، برنامه‌ریزان، رهبران جامعه، دانشمندان علوم رفتاری و بهداشت عمومی، هنرمندان و سایر افرادی که مسئول زیست‌پذیری شهرهایشان هستند، بی‌نظیر است. سرانجام این مفهوم در سطح جهانی توسط بنیادهای تعیین‌کننده زیست‌پذیری مانند مرسر^۷ و نشریه اکونومیست (EIU)^۸ استفاده می‌گردد.

نتیجه‌گیری

آنچه فهم آن بر پایه یافته‌های این مقاله به‌عنوان راهنمای بازخوانش هستی‌شناختی زیست‌پذیری است، در موارد زیر قابل جمع‌بندی است:

- مرور تعاریف ارائه‌شده، نشان می‌دهد هرچند تاکنون اجماع نظر در تعریف زیست‌پذیری به وجود نیامده است، اما آنچه همواره در تعریف زیست‌پذیری بر آن تأکید شده است، در نظر گرفتن کلیت آن است. چنانکه رییسینزکی در بیان اهمیت جامع‌نگری در زیست‌پذیری، آن را به یک پیاز تشبیه کرده است. بنا بر تعبیر او زیست‌پذیری همچون پیاز است؛ در ظاهر ساده اما متشکل از لایه‌های متعدد؛ از این‌رو، اگر به هر لایه جداگانه و مجزا از سایر لایه‌ها نگریسته شود کلیت آن از دست می‌رود. در تعاریف ارائه‌شده مشترکاتی چون تأمین و فراهم‌سازی رفاه و رضایت ساکنان، کیفیت زندگی، تأمین نیازهای گوناگون، دستیابی به زندگی مطلوب و رضایت‌بخش نیز دیده می‌شود. به عبارت دیگر، مجموعه ویژگی‌های عینی و ذهنی که جذابیت و مطلوبیت یک مکان را نشان می‌دهد، زیست‌پذیری تلقی شده است. بدیهی است این عوامل می‌توانند در مکان‌های مختلف، متفاوت باشند. بنابراین ارائه تعاریف متعدد و مختلف ریشه در این مهم دارد که نیازها و مسائل مکان‌های گوناگون، متفاوت است و از آنجایی که راه‌حل مسائل و

1. Eco-Friendly Cities
2. Ecopolis
3. Amenity Town
4. Democratization
5. Decentralization
6. International Making Cities Livable Conferences (IMCL)
7. Mercer
8. Economist Intelligence Unit

مشکلات از مکان‌های که در آن قرار دارد برمی‌خیزد، این راه‌حل‌ها نیز با یکدیگر متفاوت‌اند. از این‌رو، باید به اقلیم محلی، محیط‌زیست، منابع، نهادها، فرهنگ، اقتصاد و مردم محلی و نیازها و خواسته‌های آن‌ها توجه دقیق داشت.

- می‌توان گفت زیست‌پذیری یک فرامفهوم برای کیفیت زیست‌محیطی و زیرمجموعه‌ای از پایداری است که مستقیماً بر ابعاد فیزیکی، اقتصادی و روانی زندگی مردم تأثیر می‌گذارد و دربرگیرنده مجموعه‌ای از ویژگی‌های اکتسابی محیط است که آن را به مکانی مطلوب، مناسب و جذاب برای زندگی، کار و بازدید همه مردم تبدیل می‌کند. بنابراین زیست‌پذیری به‌وسیله یکسری اصول راهنما بیان می‌شود: دسترسی، برابری و مشارکت که مفاهیم مربوط به زیست‌پذیری بر مبنای آن‌ها شکل می‌گیرند. کیفیت زندگی شهروندان به میزان دسترسی آن‌ها به زیرساخت‌ها (حمل‌ونقل، ارتباطات، آب و بهداشت)، غذا، هوای پاک، مسکن مناسب، شغل راضی‌کننده، و فضای سبز و پارک‌ها بستگی دارد. زیست‌پذیری یک سکونتگاه همچنین به میزان دسترسی ساکنان آن به مشارکت در فرایند تصمیم‌گیری در جهت تأمین نیازهایشان بستگی دارد.

- مطالعه عرصه نظری نشان داد که زیست‌پذیری یک رهیافت جامع است. زیرا نشان از اهمیت بهزیستی در جامعه و توسعه انسانی دارد. ردیابی ریشه‌ها و گفتمان‌های شکل‌گیری مفهوم زیست‌پذیری در جهان نشان داد که موضوع زیست‌پذیری، مبحث جدیدی نیست، به نظر می‌رسد زمینه‌های بسیار متفاوتی باعث تحول در روند مفهوم و به‌کارگیری زیست‌پذیری در کشورها و مکان‌های مختلف بوده است. زیست‌پذیری از لحاظ مفهومی توسط گروه‌های علاقه‌مند به بهبود سلامت، کیفیت زندگی، دسترسی یا پایداری یک جمعیت یا مکان گسترش و متنوع ایده‌پردازی شده است. به نظر می‌رسد که ماتریالیسم و مدرنیسم بر مفهوم بنیادی زیست‌پذیری تأثیر گذاشتند و در ادامه این مفهوم با قرار گرفتن در هسته ارزش‌های پساماتریالیستی به‌عنوان یک سیستم و جنبش ارزشی برای برآورد ساختن نیازهای مادی (مانند امنیت، معیشت و سرپناه) و انتقاد و مقابله با افراط در سیاست‌های حاکم بر رشد شهری و نظریه کارکردگرایی مدرن استفاده کردند. از این‌رو، زیست‌پذیری به‌عنوان یک گفتمان متقابل از شهر عادلانه، خوب یا حق به شهر برای طرفداری و دفاع از طبقات فرودست که توسط گفتمان‌های غالب شهری به حاشیه رانده شده‌اند، ایجاد شده است. از این‌رو ریشه‌ها و گفتمان‌های شکل‌گیری زیست‌پذیری را از دهه ۱۹۵۰ تا ۲۰۲۲ در پنج عرصه اصلی زیر نتیجه‌گیری کرد:

در عرصه اول (۱۹۵۰): زیست‌پذیری به‌عنوان یک مفهوم کلیدی در تحولات روستا ظهور کرده است. جغرافیدانان هلندی زیست‌پذیری را در اوایل دهه ۱۹۵۰ در مطالعات بر روی تأثیری که شهرنشینی بر زیست‌پذیری جوامع روستایی دارد. بکار بردند و از آن به بعد این مفهوم به مطالعات شهری منتقل شده است. در این دوره زیست‌پذیری در هسته مرکزی ارزش‌های پست ماتریالیسم بود و جنبش‌های اجتماعی شهری از این مفهوم در اعتراض به سیاست شهری رشد محور افراطی و نظریه کارکردگرایی استفاده کرده‌اند.

عرصه دوم در دهه (۱۹۷۰-۱۹۶۰): رواج و گسترده یافت، زمانی که شرکت‌های مسکن مسئول حفظ زیست‌پذیری شهری بودند. یک محیط تمیز و امن نه تنها یک حق بلکه یک وظیفه است که شهروندان (به‌طور مشترک) مسئول ساخته شدن آن می‌باشند. شرکت‌های مسکن (بخش خصوصی) از زیست‌پذیری برای توجیه پروژه نوسازی خود استفاده می‌کنند درحالی‌که جنبش‌های اجتماعی، بخش مدنی) زیست‌پذیری را در مطالباتشان برای ارتقاء محیط‌زیست و مشارکت شهروندان در سیاست‌گذاری به کار می‌برند.

عرصه سوم، از دهه (۱۹۹۰-۱۹۸۰): به بعد از زیست‌پذیری به‌طور فزاینده‌ای توسط دولت‌های شهری و شرکت‌های مسکن استفاده شد تا بر ترکیب اجتماعی محلات شهری تأثیر بگذارد. قضاوت درباره برنامه‌ها و بیانیه‌های سیاسی، فلسفی کسب‌وکار، حفظ و یا ارتقا سطح زیست‌پذیری شهری یکی از نگرانی‌های اصلی ذینفعان جامعه، اعم از بخش‌های دولتی و محلی، جامعه مدنی و بخش خصوصی و کسب‌وکار) بود. دولت‌های محلی (بخش دولتی) هنگام بحث و گفتگو در مورد زیست‌پذیری، به تلاش و اهتمام برای مقابله با جرم‌های کوچک ارتقاء مشارکت شهروندی و انسجام اجتماعی در سطح محله اشاره می‌کنند.

عرصه چهارم، از سال‌های (۲۰۱۸-۲۰۰۰): به نظر می‌رسد در دهه ۲۰۰۰-۲۰۱۰ زیست‌پذیری سوار بر موج سیاست و با پایداری به‌عنوان یک پیشران است. کارادونا^۱ (۲۰۱۴)، اظهار داشت که ما ممکن است در یک دوره پایدار زندگی نمی‌کنیم، اما در عصر پایداری زندگی می‌کنیم. از سال ۲۰۰۰، ابعاد اجتماعی پایداری نسبت به ابعاد اقتصادی و زیست‌محیطی توجه بیشتری

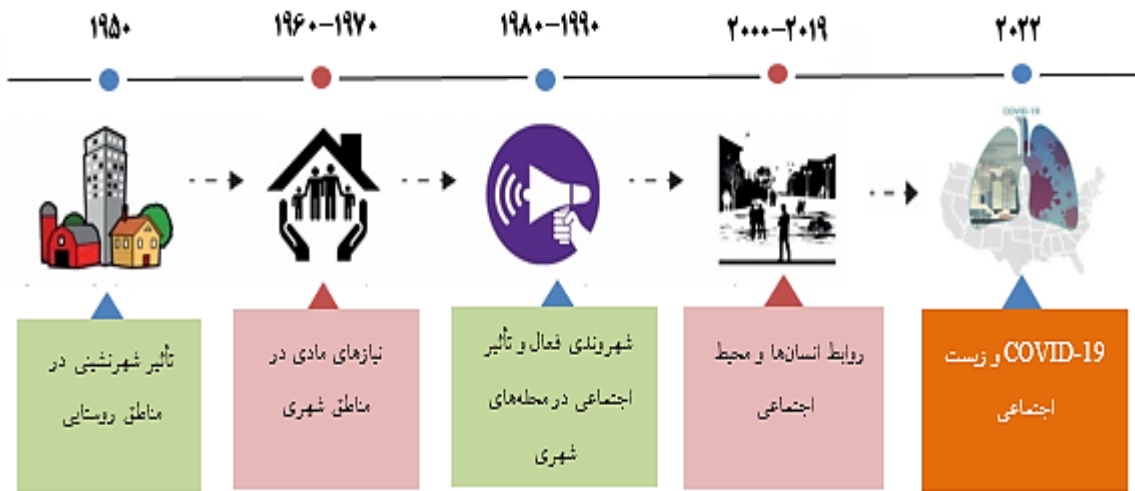
پیدا کرده است. اکنون تقریباً هر چیزی را می‌توان از طریق منشور پایداری (آموزش، بهداشت و روان، برنامه‌ریزی شهری و معماری و غیره) مشاهده کرد. در این بین مدل دویژوستین^۱ (۲۰۰۲)، زیست‌پذیری را در دستور کار پایداری وسیع‌تر قرار می‌دهد و بین چشم‌انداز بلندمدت و جهانی پایداری و نگرانی‌های محلی و فوری مربوط به زیست‌پذیری، تفاوت قائل می‌شود. در این دهه زیست‌پذیری در مورد «اکنون» و «اینجا» صحبت می‌کند، و این ذهنیت اکنون و اینجا زیست‌پذیری باعث تغییر رویکرد عمومی به آن می‌شود. که در این رابطه گل^۲ و سوار^۳ (۲۰۱۰)، اظهار داشتند، تغییر پارادایمی زیست‌پذیری از اهداف کمی به سمت اهداف کیفی وجود دارد و تمرکز بیشتری روی رویکردهای عینی و ذهنی (مثل کیفیت زندگی) وجود داشته است.

در این عرصه، ابزارهای رتبه‌بندی جهانی نیز به دلیل ارائه نتایج نادرست در مورد وضعیت یک کشور یا شهر مورد انتقاد و بحث قرار می‌گیرند. به‌عنوان مثال، شهرهایی که از نظر مسکن ارزان‌قیمت در یک نظرسنجی رتبه‌بندی مطلوبی دارند، ممکن است در نظرسنجی‌های دیگر در همان گروه عملکرد ضعیفی داشته باشند. دلیل این تنوع این است که وزنی که به دسته‌های مختلف از جمله آموزش، مراقبت‌های بهداشتی، خدمات عمومی، عدالت اجتماعی، حمل‌ونقل، محیط طبیعی و زیرساخت‌ها اختصاص داده می‌شود، نسبتاً ذهنی است و بر اساس نظرسنجی‌ها متفاوت است. در نتیجه این رتبه‌بندی‌ها همه علل را نشان نمی‌دهند و باید انگیزه‌های شهروندان هم مورد مطالعه قرار بگیرد و تحقیقات کیفی بینشی را به وجود می‌آورد که تحقیقات کمی به‌تنهایی قادر به تأمین آن نیست. در این رابطه کاپلان^۴ (۲۰۱۶)، در مورد اهمیت یک نوع تحقیق کلاسیک مردم‌شناسی و مردم‌نگاری بحث می‌کند و معتقد است که نیاز به فراهم آوردن سطح بالایی از زیست‌پذیری با انجام مطالعات ذهنی/کیفی در رابطه بین انسان‌ها و محیط اجتماعی مهم و ضروری است. بنابراین بررسی زیست‌پذیری نیاز به درک شرایط، ذهنیت‌ها و یا عقاید مختلف در دوره‌های زمانی خاص است.

عرصه پنجم، در حال حاضر (۲۰۲۲): مطالعات ادبیات زیست‌پذیری برای سال ۲۰۲۲ نشان می‌دهد این مفهوم در اوایل ۲۰۲۰ سوار بر موج ویروس Covid-19 قرار گرفته است. به دنبال این بحران موجی از تحولات در ابعاد اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ایجاد کرد؛ به طوری که این بیماری از یک پدیده پزشکی به یک پدیده اجتماعی، اقتصادی و در پی آن شهر و شهرنشینی تبدیل شده است. با این بیماری تغییر پارادایم یکی از پرکاربردترین مسائل اجتماعی بود که در ادبیات زیست‌پذیری مطرح شده است، و همه‌گیر شدن ویروس کرونا یک مورد از تغییر پارادایم بود که بیشتر تغییر الگوهای رفتاری برای پایداری بود. به طوری که شیوع کرونا ویروس با فاصله‌گذاری اجتماعی باعث دگردیسی سبک زندگی (زندگی دیجیتال)، الگوهای رفتاری انسان در فضاهای شهری و سبک دیگری از شهرنشینی و زیست‌پذیری شده است. از این دگردیسی در بازتولید سازمان فضایی و ساختارهای کلان و خرد شهری صورت گرفته است که نمود آن در درازمدت مشاهده خواهد شد. از این به بعد به تعبیر گیدنز، فضاهای شهری نیز به نحو دیگری قابلیت زیست خود را بازتولید خواهند کرد تا انسان‌ها بتواند مخاطرات جدید را مدیریت کند. همچنین همه‌گیری COVID-19 در حال آشکار ساختن شکاف‌های چشمگیر در برنامه‌ریزی و توسعه شهری به‌ویژه در محله‌های فقیر و سکونتگاه‌های غیررسمی آسیب‌پذیر (که در آن مسکن نامناسب و زیرساخت‌های کالبدی ضعیف و دسترسی نامتوازن به خدمات شهری) است. بررسی مطالعات صورت گرفته نشان می‌دهد نهادهای مانند جوامع زیست‌پذیر AARP و همچون بانک توسعه آسیا^۵ از زیست‌پذیری به‌عنوان یک مقیاس آمایش انسانی، استراتژی کوتاه‌مدت و متوسط برای کمک به برنامه‌ریزان و دولت‌های محلی در راستای بازسازی و بازاندیشی مجدد فضاهای شهری، بهداشت و سلامت شهری، پایداری زیست‌محیطی (فاضلاب شهری، افزایش پسماندهای جامد و مدیریت پسماندهای پزشکی)، تقویت سیستم‌ها و زیرساخت‌های ICT و فناوری‌های الکترونیک (شهر الکترونیک و شهر هوشمند)، رفع نابرابری‌های شهری و نیازهای همه گروه‌های سنی (به‌ویژه سالمندان، قشر فقیر و آسیب‌پذیر) و تاب‌آور^۶ ساختن شهرها برای دوران پس از بحران است. بنابراین زیست‌پذیری به‌عنوان یک مفهوم کلیدی در زیست اجتماعی و

1. Duijvestein
2. Gehl
3. Svarre
4. Kaplan
5. Asian Development Bank
6. Resilient

بازساخت مجدد الگوهای رفتاری و شهری در راستایی قابل زیست ساختن برای همه گروه‌های سنی جامعه برای دوران اپیدمی این بیماری قابل تعریف است (شکل ۱۱).

شکل ۱۱. گاه‌شناسی توسعه اصطلاح زیست‌پذیری از دهه ۱۹۹۵۰ تا ۲۰۲۲

منابع

- اکبری، مجید. (۱۴۰۱). ارائه الگوی زیست‌پذیری منطقه ۲۲ کلان‌شهر تهران با رویکرد شهر انسانی. رساله دکتری منتشر نشده. دانشگاه پیام نور، دانشکده علوم اجتماعی، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری.
- اکبری، مجید؛ بوستان احمدی، وحید؛ موسوی، سید چمران و حاجی پور، نازنین. (۱۳۹۷). ارزیابی وضعیت زیست‌پذیری مناطق کلان‌شهر شیراز از منظر شهروندان. برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۰(۳۷)، ۱۲۴-۱۵۴.
- خزاعی‌نژاد، فروغ. (۱۳۹۴). تحلیل زیست‌پذیری در بخش مرکزی شهر تهران مورد پژوهش: محله‌های منطقه ۱۲. رساله دکتری منتشر نشده. دانشگاه خوارزمی، گروه جغرافیا.
- خضلولو، آرام و عابدینی، اصغر. (۱۴۰۱). مطالعه تطبیقی زیست‌پذیری در بافت جدید و قدیمی شهرها (نمونه مورد مطالعه: شهر ارومیه). فصلنامه مطالعات شهری، ۱۱(۴۲)، ۳۵-۴۸.
- رفیع‌پور، سعید. (۱۳۹۵). تبیین آینده‌های بدیل شهر پایدار با تأکید بر اخلاق زیست‌محیطی - مطالعه موردی: کلان‌شهر تهران. رساله دکتری منتشر نشده. دانشگاه تربیت مدرس، دانشکده هنر، گروه شهرسازی.
- سلیمانی مهرنجانی، محمد؛ تولایی، سیمین؛ رفعیان، مجتبی؛ زنگانه، احمد و فرخی نژاد، فروغ. (۱۳۹۵). زیست‌پذیری شهری: مفهوم، اصول، ابعاد و شاخص‌ها. نشریه پژوهش‌های جغرافیایی برنامه‌ریزی شهری، ۱۴(۱)، ۲۷-۵۰.
- علی‌اکبری، اسماعیل و اکبری، مجید. (۱۳۹۶). مدل‌سازی ساختاری تفسیری عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری کلان‌شهر تهران. برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۱(۱)، ۱-۳۱.
- علی‌اکبری، اسماعیل؛ مرصوصی، نفیسه و اکبری، مجید. (۱۳۹۹). آسیب‌شناسی فراروش پژوهش‌های زیست‌پذیری در مقیاس کلان‌شهرهای ایران. فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، ۲۸(۱۰۶)، ۶۵-۹۷.
- علی‌اکبری، اسماعیل؛ مرصوصی، نفیسه و اکبری، مجید. (۱۴۰۰). طراحی مدل عوامل مؤثر بر زیست‌پذیری کلان‌شهرهای ایران با روش متاترکیب. فصلنامه مجلس و راهبرد، ۱۰(۳۵)، ۸۵-۱۰۶.
- زالی نادر، & قنبری هفت چشمه ابوالفضل. بررسی و تحلیل نگرش‌های جغرافیایی در توسعه منطقه ای و تطبیق آن با ویژگی‌های استان آذربایجان شرقی. مجله علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه تبریز، سل دهم، شماره ۱۵، صفحات ۷۷-۹۸.

References

- Ahmed, N. O., El-Halafawy, A. M., & Amin, A. M. (2019). A Critical Review of Urban Livability. *European Journal of Sustainable Development*, 8(1), 165.
- Akbari, M. (2022). *Presenting the livability model of the 22nd district of Tehran metropolis with a human city approach* (Unpublished doctoral dissertation, Payam Noor University). (in Persian)

- Akbari, M., Bostan ahmadi, V., Mosavi, C., & Hajipour, N. (2018). Assessment of the Livability of Metropolitan Areas of Shiraz from the Perspective of Citizens. *Social Development & Welfare Planning*, 10(37), 124-154. (in Persian)
- Ali Akbari, E., & Akbari, M. (2016). Interpretive structural modeling of factors affecting the livability of Tehran metropolis. *Space planning and design*, 21(1), 1-31. (in Persian)
- Ali Akbari, E., Marsoosi, N., & Akbari, M. (2019). Pathology of research on livability in the scale of Iranian metropolises. *Quarterly Journal of Geography and Regional Urban Planning*, 28(106), 65-97. (in Persian)
- Ali Akbari, E., Marsoosi, N., & Akbari, M. (2021). Designing a model of factors affecting the livability of Iran's megacities using metacomposite method. *Majles and Strategy Quarterly*, 10(35), 85-106. (in Persian)
- Al-Thani, S. K., Amato, A., Koç, M., & Al-Ghamdi, S. G. (2019). Urban sustainability and livability: An analysis of Doha's urban-form and possible mitigation strategies. *Sustainability*, 11(3), 786.
- Amin nayeri, B., Zali, N., & Motavaf, S. (2019). Identification of regional development drivers by scenario Planning. *Journal of Urban Management and Energy Sustainability*, 1(2), 34-47. doi: 10.22034/IJUMES.2017.06.15.016
- Brenner, N., Marcuse, P., & Mayer, M. (2009). Cities for people, not for profit. *City*, 13(2), 176-184.
- Chazal, J. d. (2010). A systems approach to livability and sustainability: Defining terms and mapping relationships to link desires with ecological opportunities and constraints. *Systems Research and Behavioral Science*, 27(5), 585-597.
- Chen, X., & Fazilov, F. (2018). Re-centering Central Asia: China's "new great game" in the old Eurasian heartland. *Palgrave Communications*, 4(1).
- Elshater, A. M. (2013). Urban Reloading Philosophy Adequate to People-Place. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 101, 526-541.
- Evans, P. B. (2002). *Livable cities?: urban struggles for livelihood and sustainability*. Oakland: University of California Press.
- Florida, R. (2002). *The Rise of the creative class*. NY: Basic Books/Perseus Books.
- Godschalk, D. R. (2004). Land use planning challenges: coping with conflicts in visions of sustainable development and livable communities. *Journal of the American Planning Association*, 70, 5-13.
- Granados M. A. (2017). *Conceptualization of liveability, using Rambøll as a case* (Unpublished Master thesis, University Copenhagen).
- Gunn, S. (2007). Governance, citizenship and municipal provision in the modern city [Review essay]. *Journal of Urban History*, 33, 1006-1014.
- Hankins, K. B., & Powers, E. M. (2009). The disappearance of the state from "liveable" urban spaces. *Antipode*, 41, 845-866.
- Heatwole Shank, K. S., & Cutchin, M. P. (2016). Processes of Developing "Community Livability" in Older Age. *Journal of Aging Studies*, 39, 66-72.
- Heylen, K. (2006). Liveability in social housing: three case studies in Flanders. In *ENHR Conference'Housing in an Expanding Europe: Theory, Policy, Implementation and Participation'*, Location: Ljubljana (Slovenia).
- Jomehpour, M. (2015). Assessing the livability of the new and old parts of Tehran, municipality districts 22 and 10 of Tehran. *OIDA International Journal of Sustainable Development*, 8(9), 87-96.
- Kaal, H. (2011). A conceptual history of livability: Dutch scientists, politicians, policy makers and citizens and the quest for a livable city. *City*, 15(5), 532-547.
- Khadrlou, A., & Abedini, A. (2022). A comparative study of livability in the new and old context of cities (Study example: Urmia city). *Urban Studies Quarterly*, 11(42), 35-48. (in Persian)
- Khazaei-Nejad, F. (2014). *Analysis of livability in the central part of Tehran city, research subject: District 12 neighborhoods* (Unpublished doctoral dissertation, Kharazmi University). (in Persian)
- Kihl, M., Brennan, D., Gabhawala, N., List, J., & Mittal, P. (2005). *Livable communities: An evaluation guide*. Washington, DC: AARP Public Policy Institute.
- Knox, P., & Pinch, S. (2010). *Urban social geography, an introduction* (6th ed.). England: Pearson.
- Larice, M. A. (2005). *Great neighborhoods: The livability and morphology of high density neighborhoods in urban North America*. University of California, Berkeley.
- Leby, J. L., & Hashim, A. H. (2010). Liveability Dimensions and Attributes: Their Relative Importance in the Eyes of Neighbourhood Residents. *Journal of Construction in Developing Countries*, 15(1), 67-91.

- Lennard, S., & Lennard, H. (1995). *Livable cities observed*. Southampton: Gondolier Press.
- Ley, D. (1980). Liberal ideology and the postindustrial city. *Annals of the Association of American Geographers*, 70(2), 238-258.
- Liang, L., Deng, X., Wang, P., Wang, Z., & Wang, L. (2020). Assessment of the impact of climate change on cities livability in China. *Science of The Total Environment*, 138339.
- Liu, J., Nijkamp, P., Huang, X., & Lin, D. (2017). Urban livability and tourism development in China: Analysis of sustainable development by means of spatial panel data. *Habitat international*, 68, 99-107.
- McCann, E. J. (2004). 'Best places': Interurban competition, quality of life and popular media discourse. *Urban Studies*, 41(10), 1909-1929.
- Mouratidis, K. (2018). Is compact city livable? The impact of compact versus sprawled neighbourhoods on neighbourhood satisfaction. *Urban studies*, 55(11), 2408-2430.
- Newman, J. (1959). The livability of the village in relation to size, Rural Migration. In *Papers and Discussions of the First Congress of the European Society for Rural Sociology, Brussels-Louvain 1958, Bonn*.
- Newman, P. W. (1999). Sustainability and cities: extending the metabolism model. *Landscape and urban planning*, 44(4), 219-226.
- Norouzian-Maleki, S., Bell, S., Hosseini, S.-B., & Faizi, M. (2015). Developing and testing a framework for the assessment of neighbourhood liveability in two contrasting countries: Iran and Estonia. *Ecological Indicators*, 48, 263-271.
- Okulicz, A. (2012). *City Life: Rankings (Livability) vs Perceptions (Satisfaction)*.
- Pan, L., Zhang, L., Qin, S., Yan, H., Peng, R., & Li, F. (2021). Study on an artificial society of urban safety livability change. *ISPRS International Journal of Geo-Information*, 10(2), 70.
- Paul, A., & Sen, J. (2020). A critical review of liveability approaches and their dimensions.
- Pourmohammadi, M., & Zali, N. (2009). Analysis of Regional Inequalities and Development Prospects, (Case study: East Azarbaijan). *Journal of Geography and Planning*, 15(32), 29-64. (In Persian)
- Radcliff, B. (2001). Politics, markets and life satisfaction: The Political economy of human happiness. *American Political Science Review*, 95(4), 939-955.
- Rafipour, S. (2015). *Explaining the alternative futures of a sustainable city with an emphasis on environmental ethics - case study: Tehran metropolis* (Unpublished doctoral dissertation, Tarbiat Modares University). (In Persian)
- Saitluanga, B. L. (2014). Spatial pattern of urban livability in Himalayan Region: A case of Aizawl City, India. *Social indicators research*, 117, 541-559.
- Shamsuddin, S., Hassan, N. R. A., & Bilyamin, S. F. I. (2012). Walkable Environment in Increasing the Liveability of a City. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 50, 167-178.
- Soleimani Mehrenjani, M., Tavallai, S., Rafieian, M., Zanganeh, A., & khazaei Nezhad, F. (2016). Urban livability: the concept, principles, aspects and parameters. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 4(1), 27-50. (in Persian)
- Stevens, Q. (2009). 'Broken'public spaces in theory and in practice. *The Town Planning Review*, 371-391.
- Stuve, E. (2018). *Livability in dense urban areas: an investigation of the built environment and residents' perceived living quality* (Master's thesis, Norwegian University of Life Sciences, Ås).
- Szibbo, N. A. (2015). *Livability and LEED-ND: The Challenges and Successes of Sustainable Neighborhood Rating Systems*. University of California, Berkeley.
- Tilaki, M. J. M., Abdullah, A., Bahauddin, A., & Marzbali, M. H. (2014). The necessity of increasing livability for George Town World Heritage Site: An analytical review. *Modern Applied Science*, 8(1), 123-133.
- Timmer, V., & Seymoar, N. K. (2005, March). Vancouver Working Group Discussion Paper. In *The World Urban Forum 2006*. Vancouver: UN Habitat—International Centre for Sustainable Cities.
- Uitermark, J. (2009). An in memoriam for the just city of Amsterdam. *City*, 13(2-3), 347-361.
- Uysal, M., Sirgy, M. J., Woo, E., & Kim, H. L. (2015). Quality of life (QOL) and well-being research in tourism. *Tourism Management*, 53, 244-261.
- Veenhoven, R. (2014). Livability Theory. In *Encyclopedia of Quality of Life and Well-Being Research* (pp. 3645-3647).
- Wang, Y., & Miao, Z. (2022). Towards the analysis of urban livability in China: spatial-temporal changes, regional types, and influencing factors. *Environmental Science and Pollution Research*, 29(40), 60153-60172.

- Wheeler, S. M. (2014). *Planning for Sustainability: Creating Livable, Equitable and Ecological Communities*. New York: Routledge.
- Wyatt, R. (2009). Heuristic approaches to urban liveability. *Malaysian Jo. Environ. Manage*, 10(1), 43-66.
- Yassin, H. H. (2019). Livable city: An approach to pedestrianization through tactical urbanism. *Alexandria Engineering Journal*, 58(1), 251-259.
- Zanella, A., Camanho, A. S., & Dias, T. G. (2015). The assessment of cities' livability integrating human wellbeing and environmental impact. *Annals of Operations Research*, 226(1), 695-726
- Zali, N., & Cheshmeh, A. G. H. (2008). Analysis of Geographical Approaches in Regional Development and Matching the Characteristics of East Azarbaijan Province. *Journal of Humanities and Social Sciences University of Tabriz*, Tenth year, (15). PP 77-98. (In Persian)
- Zali, N., & Mansouri Birjandi, S. (2015). Analysis of Key Factors Affecting the Development of Sustainable Transport in the Horizon of Tehran Metropolis 1404 (Structural Analysis Method). *Spatial Planning and Planning*, 19(2), 1-31. (In Persian)
- ZALL, N. (2019). Regional Foresight Redefining Regional Planning Process from the View of Futures Studies. *Journal of Iran Futures Studies*, 4(1), 263-288. doi: 10.30479/jfs.2019.9822.1033